

КНИГАРЬ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПИСЬЦЕНСТВА



РІК ВИДАННЯ I^е

ТОВАРИСТВО „ЧАС“ У КИЇВІ
1917 р.

ЧИСЛО ПЕРШЕ

ц. 85 к.

ВЕРЕСЕНЬ

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: від 1-го липня до кінця 1917 р. — 10 руб. Річні передплатники „Проміня“ доплачують 3 руб. Окрема книга накладною платою 2 р. 28 к.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА ЩОДЕННУ НАРОДНЮ ГАЗЕТУ

„НАРОДНЯ ВОЛЯ“

Газета обслуговує інтереси трудового селянства та робітництва.

Умови передплати: місячно—2 карб. за кожний місяць. Од першого вересня до кінця року—7 карб

Адреса Контори: Київ, Хрещатик № 27. | Адреса Редакції: В. Володимирська № 18.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА
НА 1917—18 ШКІЛЬНИЙ РІК

на загально-педагогічний журнал для школи і сем'ї

Українська Школа

Видає т-во „Українська Школа“ під спільною редакцією С. Русової, Ю. Строго, Я. Чепіги і С. Чернасенка.

Журнал виходитиме що місяця, починаючи з вересня.

Передплата на рік—7 руб., на пів-року—4 руб.

Адреса: Київ, Володимирська 53, Крамниця „ЧАС“, для редакції журналу „Українська Школа“.

„КИЇВСЬКА ЗЕМСЬКА ГАЗЕТА“

що тижнева економічна, політична, кооперативна та сільсько-господарська селянська часопись.

Напрямок видання—безпартійний, цілком демократичний.

Мета—росповіджувати серед людности Київської губернії відомости про політичне та економічне життя України і усеї держави, а також про місцеве самоуправління та його значіння в народньому житті.

При газеті засновується видавництво популярних книжок по сільському господарству, кооперації і політичним наукам.

Передплата—7 карб. на рік, з першого червня до кінця року—4 карб.

Всім Товариствам Київської губернії та селянам, що подадуть свої адреси, газета висилається даремно. Київ Губ. Земська Управа. Володимирська, 33.

Зміст 1-го числа „Книгаря“. Од редакції. А. Вечерницький.—Про потребу родинного журналу. З преси.—Організація українського друкованого слова. Проф. 6. Тимченко.—Шкільна термінологія. Критика і бібліографія. Одділи: I. Історія.—II. Історичні оповідання.—III. Публіцистика. IV. Економіка.—V. Політично-агітаційні видання.—VI. Красне письменство.—VII. Педагогіка і школа.—VIII. Видання для дітей.—IX. Інформаційні видання.—X. Медицина.—XI. Мистецтво.—XII. Поезії.—XIII. Театр і пьеси.—XIV. Музика.—XV. Релігія та церква. Видавнича хроніка. Всячина.—Стереотип. Відповіді редакції. Нові видання 1917 р. (1—110). Оповідки.

Книгарь

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ.

Рік видання перший.

Вересень, 1917 р.

Число 1-е.

Виходить що-місяця.



В недавні передвоєнні часи українська преса, подаючи періодичні огляди нашого письменства, раз у-раз зазначала дуже сумний факт, що українська книжкова продукція і по кількості виданих книжок, і по числу примірників видань займає або ж шосте, або ж сьоме місце в ряді письменств інших народів, що живуть в межах Росії. Навіть такі нечисленні народи, як латиші, йшли в цій справі попереду українців.

Ганебні причини цього трагічного явища минулих часів добре відомі всім письменним нашим людям. Бо тоді, хоча й не було прямої заборони друкувати українську книжку, але ж вважалось, що українців „не було, немає й бути не може“, а через те й над нашим словом висів завжди підведений меч: всяка книжка або часопис, українською мовою видані, були під підозрінням, так само, як і кожна особа, що насмілювалась тую книжку собі придбати.

Нині, коли вже минули ті тяжкі часи і—хочемо вірити—минули на-завше, коли Україна починає жити повним національним життям,—природно і наша видавнича продукція, як найвиразніший показчик того життя, набирає небувало широкого масштабу. Що-день народжуються нові періодичні видання, повстають нові спеціальні видавництва, громадські та урядові установи видають книжки українською мовою, з'являється сила приватних—авторських—видань. Побіч з тим засновуються нові і поширюють свою діяльність старі наші книгар-

ні, полиці яких швидко наповнюються новою літературою і так само швидко порожніють, з огляду на величезний рух рідної книжки до села, де неймовірною ходою розвивається національна свідомість.

І тому тепер, більш як коли раніш, відчувається необхідність, щоби ті нові видання, якими заливається наша провінція, були розглянуті тими чи іншими знавцями, в тій чи іншій мірі оцінені, або принаймні кимсь зазначені, аби ширші кола могли ознайомитись з тим, що є, чи має бути на нашому книжковому ринку. Це тим більше потрібно тепер, коли, з причин великого попиту, є небезпека, що всякі спекулянти постараються використати момент і підсунути менчим братам незрячим замість справжньої літератури—макулатуру.

Раніш критико-бібліографічну роботу більш—менш регулярно виконувала наша загальна преса. Тепера-ж, змушена освітлювати найдокладніше питання життя політичного, що б'є таким повним джерелом, загальна преса просто не має місця і змоги в потрібній мірі виконувати це завдання. Тому виявляється справді пекуча потреба в спеціальному періодичному органі, який би займався виключно справами видавництва, був би спокійним і безстороннім літописом нашого письменства і давав би змогу кожному, кому, близькі інтереси нашої літературної творчості, бути в курсі цієї справи.

Товариство „Час“, через заклади якого проходить майже все те, що є на нашому книжковому ринку, ухвалило взяти на себе завдання—заповнити цю щілину в бюджеті українського національного руху і приступає до видання

спеціального літопису українського письменства. Товариство знає, що, беручи на себе таку нову й складну справу, воно на перших часах не зможе уникнути деяких помилок; одже сподівається, що склад тих письменників, які вже дали свою згоду бути постійними співробітниками „Книгаря“, та доброзичливі вказівки читачів, допоможуть новому часопису виконати постановлене перед ним новим життям поважне завдання.

Редакція.

Про потребу родинного журналу.

Стаття А. Вечерницького.

От і маємо вже бібліографічний журнал—„Книгарь“, пекуча потреба в якому при сучасній книжковій українській продукції настирливо била в очі.

Але ж, коли з появою цього часопису одну потребу вже задоволено, то слідом за нею висовується не менш важлива потреба українського родинного журналу, брак якого відчувався вже давно, а в цей час почувається особливо. Правда, заснувати при сучасних технічних умовах такий журнал далеко трудніше, ніж придбати для нього відповідний літературний матеріал, але для солідного видавництва, яке міцно стоїть на ногах і може подолати теперішні важкі умови, це не буде перешкодою, бо віримо в те, що добре поставлений часопис заслужить на признання, а витрачені кошти швидко себе окуплять. Словом, потрібна тільки ініціатива, бажання і енергія, а все інше само прийде до рук.

Правда, наше громадянство трохи зневірилось в таких виданнях, бо було вже скільки невдалих на цьому ґрунті спроб. Всі вони, натурально, кінчались передчасною смертю, або за браком коштів, або просто через неохоту до них читача, бо здебільшого брались за видання родинних журналів люде нефахові, ставились до справи вузько, брались без усякого плану, без відповідних засобів, а тільки з гарними і часто-густо надто мрійними замірами. Були й інші перешкоди... Вони тепер усунулись, мабуть, назавше. Отже, настав мент, дуже сприяючий для видання такого родинного часопису і це примушує нас говорити про необхідність видання його в як найблизшому часі.

Новий журнал повинен бути, на нашу думку, при своїй внутрішній редакційній солідності, разом з тим легким для читання, цікавим по змістові, добре ілюстрованим кращими оригінальними малюнками, та портретами видатних громадських і політичних діячів, з ріжними oddілами, але переважно—літературним, де-б панувало красне письменство в його добірних зразках, таких зразках, які мають інтерес вічності, освітлюють життя в його основі, розвивають світогляд читача і дають його розумові і душі безмежне поле для творчої думки. Життя тепер таке складне і так швидко біжить вперед, що угнатись за ним багатством не вдається, а для багатьох де-які суспільні явища—просто незрозумілі. В таких випадках на поміч читачеві повинно прийти красне письменство, яке в короткій, фарбистій, яскравій і лехкій формі повинно вирішувати ріжні питання. Чи то буде історично-літературна хроніка, чи просто нарис, або оповідання,—все це повинно бути близьким до життя і брати собі до вирішення тільки життєві завдання, розуміється, з певною дозою творчого елементу та хисту.

Політика в родиннім журналі повинна одійти на одно з останніх місць, властиво, повинна бути тільки в лехкім переказі найвидатніших фактів, але не тільки фактів українського життя, а й загальноросійських і всесвітніх.

Умілість, техника, видатні явища нашого і світового мистецтва, сатира, гумор, театр—все те, що відбиває прояви духа в світовій культурі, повинно мати відповідне місце на сторінках родинного українського часопису, який по своєму змістові мусть одсунути найменшу потребу для родинного читання в усяких—„Огоньках“, „Вокругь свѣта“, „Нивахь“ і т. д.

А до того-ще треба додати, що гарантія успіху і максимум користи такого часопису в значній мірі залежатимуть ще й від того, що, крім самих чисел журналу, буде додатково даватись передплатникові. Думаємо, що було-би особливо потрібним тепер дати вкупі з родинним журналом і бібліотеку класиків, спочатку українських, а потім і світових в перекладі на свою мову. Тепер, коли ні за які гроші не знайти Коцюбинського, Марка Вовчка, Котляревського, навіть „Кобзаря“, і коли саме найбільш потрібні такі книжки великому загалові, що прагне свідомости,—зробити таку послугу нашому громадянству—було би вдячним та благородним завданням.

Ото ж і треба негайно поміркувати нашим більшим видавництвам над виданням такого журналу і напружити всі сили, щоби потребу в йому було задоволено як найшвидче.

З преси.

Організація Українського друкованого слова. В 110-му числі „Нової Ради“ уміщено цікаву статтю А. Горленка п. з. „Єдине на потребу“, в якій автор цілком справедливо зазначає нашу недбайливість і байдужість та неорганізованість в самій важливій для теперішнього часу справі—в упорядкуванні печатного слова.

На власні очі переконались у тому, яких небувалих розмірів досягає нині потреба в друкованому слові по наших селах та містах,—А. Горленко констатує факт,

„що українська преса—свідомо чи не свідомо ухиляється від того, щоб заступити у читач в місце російської преси. Місцеві часописи ведуться так, ніби їх редактори помирилися з тією думкою, що український інтелігент, український селянин мусить читати ще й російські часописи: вони друкують тільки, або переважно, статті про українські справи.

Визначивши далі, що нігде не можна купити в роздріб української газети і що наші часописи неакуртно доходять до передплатників, автор звертається до справи видання брошур, метеликів та поважних книжок і доводить, що тут справа стоїть ще гірше.

„Як і завжди ми тяглись, так і тепер тягнемось за російськими видавцями. Але, коли російські книгарі поспішають за потребами читача на курьєрських, то ми тупаємо собі на рідних круторогих: даємо читачам через чотири години по чайній ложці, коли вони потребують мактрами“.—

„Тепер українська книжка, українська газета, гарно зредагована, грамотно написана, може дати не тільки кавалок хліба, аде ще й масло до його. Українські підручники можуть збагатити величезні народні інституції. А ми чекаємо, поки „сих дів мастера“—Ситіни, Соїкини, Фесенки—випустять нам макулатуру—Нат Шінкертон по-українському. І дочекаємось. Бо вже й є такі відомості, що одно з найбільших московських видавництв готує до друку українські підручники для нижчої школи“...

А. Горленко вважає, що у нас є все для того, щоб добре поставити справу з

організацією видавництва, опріч самих організаторів. Але-ж це правда, тільки—по части, бо не слід же забувати й того, що ми—народ селян-робітників, занадто бідні і, коли-б у нас були відповідні до потреби кошти, то, певне, знайшлися-б і організатори. А то—„за малим остановка“... І ця „остановка“ може принести нашій справі непоправиме лихо, бо іменно тепер треба, щоб ми мали всі засоби удержати дорогу і важну нам справу—духовного розвитку нашого народу—в своїх власних руках...

Шкільна термінологія.

*Стаття проф. Є. Тимченка *).*

Грамматична термінологія і правопис, ухвалені комісією мови при Українському Т-ві шкільної освіти в Києві. Київ, 1917, 1—20, 16^о, без ціни.

Географічна термінологія, зложена природничою комісією Українського Товариства шкільної освіти в Києві. Київ, 1917, 1—12, 16^о, без ціни.

Програма систематичного курсу арифметики (аритметики) і термінологія, зложена математичною комісією „Українського Товариства шкільної освіти“. Київ, 1917, 1—16, 16^о, без ціни.

Термінологія і програма систематичного курсу арифметики. Склад Ю. Щирця. Вінниця, 1917, 1—31, 16^о.

Не можна не вітати думки, щоб видати термінологічні брошурки, подібні до вже-вказаних, бо тепер саме могли б стати вони у великій пригоді нашому учительству, коли б йому довелося навчати в наступному році новими методами, не вживаючи підручника.

Такі інформаційні книжки-словнички на сам-перед повинні подати спис термінів певної наукової галузі, але термінів, тільки дійсно уживаних в наших підручниках та наукових монографіях відповідної науки, термінів, що вже мають „право обивательства“ в нашій мові. Коли ж в певному разі ми бачимо не один, а два, або навіть три терміни, що конкурують з собою за те „право“, терміни, що-сказати б—в процесі боротьби за своє існування, то видавці повинні б навести усі ті терміни,

*) В цій статті зоставлено правопис автора.

але в жадному разі не можна похвалити, коли б видавці під заголовком „термінології“ подавали без належного застереження свої новотвори, що ніде ще їх не вживано і що є плодом творчої фантазії як „комісій“, так і поодинокої особи, бо не те саме подати *проект* термінології і подати дійсно вживану термінологію, бо в проекті нового нове умотивовує ся, а старе критикує ся.

Нарешті, видаючи інформаційні книжки, треба їх видавати як мога старанніше коректурно і в жадному разі не накидати свого правопису, що досі майже ніде не вживано і який не санкціонований від наших наукових інституцій.

З огляду на постановлені вимоги, видання „Комісій“ не відповідають в повній мірі свому призначенню.

Граматична термінологія, наприклад, не то що не подає повної термінології, що вжито в підручниках Смалъ-Стоцького, Коцовського, Поповича і инш. і прийато офіційно в галицьких середніх і низьких школах і що найбільше поширена серед нашого освіченого громадянства. З неї взято тільки де що, те, що, гадаємо, чомусь більше припало до вподоби „Комісії“, що ж не подобалось їй, те заміняє ся або термінами з інших граматик, або новотворами, при чому яким принципом керувала ся „Комісія“, заміняючи старе, або творячи нове, невідомо. Окрім того деякі Російські терміни пояснені хибно. На potwierдження сказаного наводжу кілька прикладів в порядку їх уміщення в брошурі.

„Выпаданіє“ — *винадання* — переклад очевидно помилковий, треба—*віпаді*; „дѣйствительный“—*діяльний*; діяльний—„дѣятельный“, а „дѣйствительный“—чинний, дійсний; „личный“—*осібний*. Осібний—окремий, одрубний, а „личный“—*особовий* (Див. Стоц., Коцовськ., Поп., Тимч.), „безличный“—*неособовий*, а не—*безосібний*. „Производный“—*приростковий*—невдалий новотвір, замість загально вживаного—*похідний*. „Неударяемый“—*безнаголосний*—звичайно, —*ненаголосений*. „Двугласный“—*двуглосівка*; новотвір невдатний, бо дає дослівний переклад російського терміну, що зовсім не покриває поняття дифтонг, замість звичайного і цілком поправного—*двозвук*.

„Дѣйствіє“—*дія*—в театр. пєсі так, але в граматичі—*дієство*, чинність. „Звукъ“—*гук*, звук, згук—тільки „звук“ і у всякім разі не курйозне і фонетично сумнівне „згук“ (о скільки нам відомо, новотвір одного

письменника). „Вопросительный знак“—*питальний* знак, а чому не „знак запитання“? „Исключеніє“—*виємок*, треба або виїмок або, і це краще—*віняток*. „Звукоподражательный“—*перекличний* (звуконаслідний?). „Огрицательный“—*одмовний*, непоправний переклад замість заперечний. „Обстоятельство образа дѣйствія“—*обстава чину*. „Образъ дѣйствія“ є спосіб а не *чин*. „Обст. цѣли“—*обст. мети*, а чому не *ціли*, адже мета це-*сible*, а не *but* „Падежный“—*одміночвий*, новотвір на московський штаб; повинно бути „відмінковий“. „Орфографія“—*правопис*, а чому не *правопис*, адже маємо *випис*, *запис*, *напис* і т. инш. супроти московських *випись*, *запись*, *напись*; на що ж бряти московську форму? „Падеж“—*одмінок*. Яка *ціль* перешивати загально вживане—*відмінок*, в польсько-московську форму-*одмінок*. „Пониженіє“—*понищення* (?) а хіба не *зниження*? „Подлежащее“—*діяльник*, а „сказуемое“—*вислов*. Ми маємо загально вживані льогічно—граматичні терміни: „підмет“ і „присудок“, терміни, що точно відповідають *subjectum* і *praedicatum*. Трудно догадатися, для чого потрібно було комісії кувати того „діяльника“, що нічого не виражає, і вживати „вислів“ не в його правдивому значінні *Aussage*, а в вигаданому, хіба щоб туманити голову. „Состояніє“—*становище*. Становище—*положеніє*, „состояніє“—*стан*.

Але годі! Ми й третини не виписали тих помилок і недоладностей, що їм повна „граматична термінологія“. Це видання треба знищити, бо воно не придатне до вживання, пишучи підручники, а тільки його можна вживати тим часом, як паліатив, при навчанні.

Спинають на собі увагу теж і деякі пункти правопису (тут уже чомусь поправна форма—*правопис*, а не хибна—*правопись*, що подано попереду); це самий курйоз... Чому се треба писати: *пье*, *сімя*? а не *пе*, *сімя*, коли ми знаємо загальне правило, що після б, п, м, в, знаки—*я*, *ю*, *є* відбивають два звуки—*йа*, *йю*, *йє*, і коли з другого боку фізіологія звуків (див. висліди Русселó) показує, що в сполученнях: б_ј, п_ј, м_ј в_ј, губні не м'які, а в укр. мові так і надто. А що *треба* писати *клуб*, *логіка* і т. д. замість *клюб*, *льоґіка*—на тій підставі, що буцім л, в таких випадках не „змягчається“ (себ-то не м'ягчить ся) і що *ся* відділяє ся від діє-слова—показує тільки на московські налади і уподобання комісії, а не на реальні факти язика, чи бодай писаної традиції.

Звертаючись до розгляду „географічної термінології“, передовсім не можу не висловити свого здивування, що комісія не використувала для своєї роботи дуже цінну науково розроблену працю нашого відомого географа Рудницького, спеціально присвячену географічній термінології (Зап. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1918). Тоді певно ця збірка багата б зискала на своїй вартості: була б повніша, докладніша, а через те і корисніша до вжитку, бо українська географічна термінологія значно багатша за російську і варто б показати синоніми і вяснити їх значіння, щоб не було не-поправного вживання термінів. Напр., на слово *туманъ* ми знаходимо пояснення, туман, а деж ділась *мрака*, і яка різниця між тим а другим? „Облака“—хмари, пропущено-оболоки і вираз „покрыть облаками“ зоболочити. „Дождь“ поясняє ся словами дощ, а чому ж не дано характеристики дощу: дрібний, тучний, чи просто туча, кривлисий, чи крапчастий, мигичка чи мжичка, облогівий, ливний чи злива, залива і т. д.? „Иней“, знову тільки—іней, а деж *наморозъ*, *шержень*. „Болото“ маємо тільки—болото, а чому ж не подано і не пояснено такі синонімічні терміни і вирази як багно, багновиці, *иржавецъ*, *гниловоди*, *приболоток*, *болотвіти*, *багнітувати* і т. д. Не відомо, чому опущено російські—*береговиче* (бережина, поберэжжа) „береговая ливія“ (бережина). „Берегъ“ тільки—беріг, а-край, бік, чому їх нема? Берегъ крутой—крутий беріг, а де дів ся прикий беріг?

Ми тільки звернули увагу читача на першу сторінку словничка географічної термінології і вже з цього можна бачити, який він неповний і недокладний. Не можна також похвалити і таких новотворів, як „горіла гора“ себ-то вулькан, „ледоход“—ледохід, а чому не—скрес леду.

Термінологія арифметична уложена не в порядку азбуки, а як програма. Вона найкраще уложена: знати руку фаховика. Дозволю собі тільки невеличкі закиди. Краще б не санкціонувати таких форм, як арифметика з „х“ замість „т“, це такі саме вульгарні форми, як і патрет, або фершал (що запозичене від московських

жовнірів і в жадному разі не українське) „Змёншенник“ невдатний новотвір з огляду на свою будову, краще б—умалённик. На слові „переставка“ треба б поставити наголос (перэставка); або краще-б уживати: перестáва, перестанóва. „Ділитель“ безумовно невдатний переклад „дѣлителя“, бо суфф.—*тель* у нас вже не має словотворчої сили і вживає ся тільки в декількох словах, напр. „учитель“ (під впливом п. сл. яз.) приятель; галицьке—„дільник“ зовсім відповідне. Не можна теж похвалити форм „знаменатель“ і „числитель“, замість знаменник і чиселник, що з рештою наведені в клямрах. Фразу—„добуток крайніх членів рівняється добуткові середніх членів“: краще б стилізувати так, „добуток крайніх членів дорівнює добуткові середніх“.

Брошурка Ю. Щириці,—то вже ділетанська робота і рівняти її до попередньої не можна. Авторowi напр., невідомо, що *считати*, *счот*—найчистіші москалізми і рекомендувати їх не можна. Російське *счесть*—не лічба і не рахунок, як помилково гадає автор, а—лік, „без счета“—без ліку. Рахунок уживають в такому розумінні, як: біжучий рахунок, заплатити рахунок, вивязувати рахунок, замкнути рахунок. „Десять“ не тільки вживають в Галичині, а й на Україні. Автор для чогось покликає ся на „арихметику“ Кониського, де майже цілком московська термінологія. Книжечка ця зложена трохи по 60 літ тому і після того, як ми маємо чудові підручники наук математичних з виробленою і науково продуманою термінологією,—час би вже покинути покликати ся на перші спроби, до того ж не фахового математика.

Завважу ще, що автор не добре знає ся на укр. язичі і через те густо засіває свою мову москвовізмами, напр: неприемлемо, сокровище, путаниця, житейський і т. ин. Опріч того ще подибуємо такі мовні дивовигляди, як „в решті решт“ (=на сам кінець) „неправильний“ в значінні „непоправний“, „добробут“ в значінні „добро“ (16 ст.). Багато у його помилок морфологічних, але то вже не стосується до термінології.



Критика і бібліографія.

I. Історія.

Ілюстрована історія України. *Написав Михайло Грушевський.* Київ, 1917 р. ст. 544 вел. формату, 410 мал. вид. 4-е, 4 р. 30 коп.

Щиро радіємо, що вихід першого числа нашого часопису припав саме на ту хвилину, коли треба зазначити появу нового видання одної з найважливіших і найвидатніших книжок українських—історії проф. М. Грушевського.

Вітаємо вашу людність, що в цей час казкового пробудження національної свідомости, кожен, хто почав відчувати свою приналежність до українського народу,—має змогу в повній мірі задовольнити першу свою культурну потребу—взнати історію тої нації, до синів якої він свідомо себе прилучає.

Вкупі з шановним автором, який каже у передмові, що „ця книжка, така дорога мені, коло красовитого вигляду і дешевої ціни котрої я колись стільки потрудився,—тепер, не вважаючи на всі заходи, виходить не тільки вдвоє дорожча (і то ще тільки тому, що був стереотип для більшої частини!), а й така бідна з верхнього вигляду, що жаль на неї дивитися!“:—вкупі з ним шкодуємо, що надзвичайно несприятливі нинішні умови видавничої діяльности, позбавили його змоги видати книжку відповідно до його бажань і відповідно до тієї цінности, яку вона собою уявляє.

Для спеціального студіювання нашої минувшини є многотомна капітальна праця того-ж шановного професора, ця ж робота числить на рядового освіченого читача, якому рідимо словами Тараса Шевченка:

...Прочитайте знову
Ту ю славу, та читайте
Од слова, до слова;
Не минайте а-ні титла,
Ніже тії коми,
Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: що ми?
Чві діти? Яких батьків?
Ким, за що закуті?!!

Про зміст та достоїнства історії М. Грушевського говорити не доводиться, „свій час їй було одведено чимало місця і в нашій, і в чужій пресі. Скажемо тільки, що вона є першою настольною книгою кожного свідомого громадянина і прочитати її повинна

кожна грамотна людина, якій ця історія потрібна, так би мовити, для щоденного вжитку.

Цінність цього видання збільшується ще тим, що теперішні умови життя дали змогу авторові де які місця виправити та освітлити так, як зробити раніш з причин цензурних не було можливо. Крім того, в цьому виданні до попереднього матеріалу додано відомості про найновіші події,—історію нинішньої війни й революції, що дала визволення Україні, і, таким способом, книга тепер охоплює увесь час існування України до сьогоднішнього дня.

Од-же, дякуючи проф. М. Грушевському, наша людність має змогу знати справжню історію свого народу і по ній, і відповідно до неї відбудовувати собі нову долю в умовах вільного національного розвитку. А це останнє без знання минувшини свого народу не можливо. Бо, як цілком справедливо зазначає учений д. Гельмгольц,—нарід, що не знає своєї історії, не може існувати, бо він уявлятиме собою будинок без фундаменту.

І оті засоби, при помочі яких зможемо покласти фундамент під величній будинок нашого національного життя і дає нам цінна праця М. Грушевського.

Редакція.

Вас. Різниченко. Як була знищена автономія України? Звенигородка, 1917. Ст. 24. Ціна 28 коп.

Назва брошури не зовсім відповідає змістові: власне кажучи це коротенький нарис гетьманування останнього гетьмана Кирила Розумовського, без глибокого аналізу політичних і соціально-економічних відносин на лівобережній Україні XVIII віку. Просто—зведено до купи головні відомості з біографії Розумовського і скарактеризовано останнього гетьмана, як людину й як політичного діяча. Відповідно цьому—слід було би й назвати брошуру, щоб не баламутити читача, який справді шукав би історії скасування автономного устрою Гетьманщини.

Д. Дорошенко.

„Як жив український народ“. *Розказав Б. Грінченко.* Київ, 1917 р. Видання 5-те. Видало т-во „Криниця“, 48 стор. Ціна 30 коп.

Цю книжку Б. Грінченка можна вважати за одну з найкращих наших популярних історичних брошурок. Прекрасна народня мова, форма оповідання—доступна зрозумінню самих широких народніх кругів, уміння підкреслити і відповідно, хоч і в коротких словах освітити найважливіші моменти нашої історії (перші князі, суперечки з Московщиною, татарське лихоліття, Україна і Литва та Польща, татари, братства, козаки, Богдан

Хмельницький, Московщина, Руїна, пани з козаків, скасування гетьманщини, кріпацтво, останні події)—все це надає князечці *Б. Грінченка* особливої цінності.

Неприємно вражають декілька коректурних помилок як в самому змісті, так і в хронології (стор. 11), що пояснюється, очевидно, поспішністю останнього видання. Височенька ціна також, очевидно, залежить од сучасних умов, яким підлягає після революції друкарська справа.

М. Павловській.

Гетьман Іван Мазепа, борець за волю України. Видавництво—„Січ“ № 3 (без року і місця видання), Ст. 8, ціна 10 коп.

З історичною дійсністю брошура ця має спільного дуже небагато, та її стиль її зовсім відповідає змістові. От зразок: „Московщина—дуже злидечний та голодний край і кацапам там нічого їсти, тому вони всюди й шукають ласих шматочків“... і таким тоном писана вся брошура з початку до кінця. „Неправда—не просвіта“, казав покійний Драгоманов. Ці слова його, на жаль, стосуються багатьох зразків сучасної політичної літератури, особливо—популярної.

Д. Дорошенко.

II. Історичні оповідання.

А. Кащенко.—„Запорожська Слава“, Історичне оповідання. Катеринослав. Вид. 3, 110 стор. Ціна 80 коп.

Д-ій Кащенко має своїх читачів, велику силу читачів; його видання швидко розкуповуються і дарує він Українській Літературі багато творів. Вони мають свою вартість.

Твори д. Кащенко це є популяризовані сторінки історії України. Того, чого ми шукаємо в історичному романі,—побуту минулого життя, особливої психології, думок, почувань тогочасних людей,—д. Кащенко нам не дає. Історичний роман в великій мірі доповнює історію, автор оживлює минуле, він вбирає в живу плоть кістяк історії, з різних фрагментів минулого, актів, документів, листів, діарушів, літературних тогочасних творів він утворює всю атмосферу інтимного життя, і тим дає нам можливість зрозуміти ті, або інші історичні події і вибухи народні. Цього не дає нам д. Кащенко і в своєму оповіданні „Запорожська Слава“. Він бере відомі епізоди з життя кошового атамана Сірка (часами навіть анекдотичні, як відомий лист до султана) і переказує їх простою, легкою мовою. Маленька романтична інтрига в трафаретних формах звязує все. Треба завважити, що в творі д. Кащенко нема нічого грубого і, що навіть той відомий епізод про винищення Сірком трьох тисяч своїх бранців, що зреклися України, автор переказує в перейнятій щирим почуттям гуманній формі. Сірко скарав невірних побасурманених братів, але сам він з того тяжко страждає і виправдує себе тільки тим, що такий кінець врятує і братів від вічної загибелі.

„З тими думками над'їхав Сірко до долини, що була ясно засіяна безголовим трупом побасурманених християн і з жалем у серці та сльозою на очах промовив: „Прост'ть мені, брати мої! Але зпше вам спати тут до страшного суду господнього, а ніж расплоджуватись у Криму на безголовья рідній нашій землі, а собі без святого хреста, на вічну погибель!“

Тако-ж гуманно розв'язує автор конфлікт між Грицьком і Сонькою.

В оповіданні всі події переказуються в м'ягкій формі, тільки для бдного Султана Махмуда не жалує чорних фарб автор. Уявіть собі таку картину:

„Сидить на м'ягкому троні серед просторої й високої горниці Султан Махмуд. Грізно сунить він чоло, несамовито веде навколо очима і з серця трясє бородою“. Це вже і для султана *rag tops*. Навіть на коробках тютюну вони не такі грізні.

Історичне оповідання д. Кащенко „Запорожська Слава“, як і інші твори шановного автора, має своє не мале значіння. Воно будить в душі безпосереднього читача любов до минулого своєї країни, цікавість до її історії. Тим то такі й популярні твори д. Кащенко. Людині, мало знайомій з рідною історією, трудно розібратись в ній, а твори д. Кащенко в приступній популярній і живій формі знайомлять її з нею. Вони можуть в значній мірі заповнювати і брак літератури для шкільної молоді.

Мов весняний вітер, що підіймає та розносить летюче насіння з дерева і засіва його на доброму ґрунті—розносять і засівають вони в душах народніх згадки про наше минуле, любовь до нього, чесні й гуманні думки.

Л. Старицька-Черняхівська.

А. Кащенко. Зруйноване гніздо. Історична повість. Катеринослав. 1917 р. Ст. 138, ціна 1 р. 20 коп.

„Зруйноване гніздо“, що друковалося в „Літ.-Наук Вістнику“ 1914 р., безперечно має найбільшу літературну вартість з-поміж численних історичних повістей д. Кащенко. Видко в ній добру ознайомленість з історичною добою упадку запорожжя і ознаки справжнього хисту в змалюванні характерів і розвитку дії. Руйнування давнього ладу на запорожських землях, заведення кріпацьких порядків і поневолення люду змалювано яскравими фарбами і без тієї наївної ідеалізації, якою не раз грішить автор в своїх численних історичних оповіданнях. Серед нашої історичної белетристики „Зруйноване гніздо“ займає далеко не останнє місце.

М. Жученко.

III. Публіцистика.

М. П. Драгомановъ—Историческая Польша и Великорусская Демократія. Стор. 143+2 нenumerовані. Київ, 1917. Ціна 2 р.

Вперше з'являється в Росії класична праця Драгоманова в цілості й під своїм справжнім назвиськом. Досі тільки уривки її були надруковані під час першої російської революції в покійній „Кіевской Старині“ (передруковано окремо в Казані р. 1906); друга революція одчинила двері й для цілої праці і без псевдонімів.

Четвертий десяток літ минає, як написана „Историческая Польша и великорусская демократія“ (вперше надрукована в „Вольномъ Словѣ“ р. 1881), але багато сторінок книги читаються, наче написано її на теперішню „злобу дня“. І це не тільки

через те, що суть питаннів, які стояли тоді перед Драгомановим, майже не змінилася, а й через те, що автор зумів питання сучасності освітити невгасимим світлом широких ідеалів громадських і дати їм ту постановку, об яку обламається зуб часу. Надзвичайно багата на фактичний матеріал з сфери національних програм і стосунків російських та польських революційних партій, особливо що-до українського питання, книжка Драгоманова заснована на непохитному переконанні цілого його життя про „необхідність вироботать широкою федеральную программу, независимо ни отъ какихъ „историческихъ“ преданій й государственныхъ претензій, программу вполне достойную освободительныхъ идей новѣйшаго времени и могущую дѣйствительно удовлетворить интересы всѣхъ племенъ Восточной Европы“ (стор. 31). Праця Драгоманова од першої й до останньої сторінки не доводить, а кричить про таку потребу. В наші часи, коли питання федералізму й автономности народів стало на весь зріст і в цілком реальній постановці, ознайомлення з поглядами українського публіциста та його широкою сводкою фактичного матеріалу могло б запобігти не одній помилці та безтактності в сфері національного, і зокрема українського, питання чужим людям, і допомогти ясніше ставити свою справу українцям. Це ознайомлення я вважаю обов'язковим для кожної „освіченої“ людини.

На жаль, перше в Росії видання класичної книги зроблено досить недбало із силою коректурних помилок.

С. Єфремов.

Революція й життєбудівництво України. *Хведір Коломийченко*. Видавництво „Шлях“ Ц. 25 к. Стор. 16. Москва, 1917 року.

Прочитаеш оцей мертворожденний твір д. Коломийченка і сам себе питаєш: За-для кого воно написано і нав-що? Одна назва чого варта—життєбудівництво? Про революцію—ні слова, про будівництво—теж нічого. Зате доморощеної філософії—хоч одбавляй. Наприклад—„Ми живемо в час творіння, а не наслідування. Ми маєм право руйнувати так, як рідко коли руйнувалось в-ц-д-й-всесвітній історії“... Що руйнувать—будинки? Навіщо руйнувати—для іграшки? Автор до того доходить, що навіть не визнає історії:—„Початок ХХ століття здобув собі право творити життя людей й цих народів зовсім не по вказівках пережитих істин попереднього в-ку“, пише він,—а, певне, по вказівках д. Коломийченка,—додамо ми.

Це—не літературна праця, не друг читача, а просто якась ісен-тниця. Взагалі, весь твір д. Коломийченка єсть трактат на тему „взгляд і вчото“, абож „життєблудництво“... І пускати його в люди—не годиться.

П. Гай.

М. Залізник.—Самостійна Україна—несоціалістичне гасло? Партія Українських Соціалістів-Революціонерів. Стор. 12. (Місце й час видання, а також ціна на зазначені).

Брошура—одні з тих механічних передруків із закордонних виданнів, які, на жаль, починають у нас без жадної потреби з'являтися. Автор стоїть чи стояв,—бо брошура вперше за кордоном вийшла р. 1915,—на „самостійницькій“ позиції. Докази його не сильні, для нашого часу перестаріли і на віщо видано брошуру—не знати. Але цікаво не це, а те, хто саме видав брошуру? В заголовку стоїть—„Партія Українських Соціалістів-Революціонерів“, яка на установчому своєму з'їзді визнала „війну Росії в цю хвилю війною за волю народів Росії“ („Боротьба“, 1917 р., ч. 2, стор. 6) і одхрещується од самостійництва. А тим часом брошура М. Залізника кінчиться висновком: „Без побиття і розбиття Росії нема що думати про європейський поступ“... Що ж це таке? Чи партія с.-р. нагло змінила орієнтацію, чи тут швидче маємо діло з безсоромним фальсификатом, коли хтось—може шляхом механічного передруку—накидає партійній організації думки, яких вона не поділяє?

Цікаво в цій справі почути б авторитетний голос.

С. Єфремов.

IV. Економіка.

Петро Мальців. Україна в державному бюджеті Росії. К. 1917 р. Вид. т-во „Український Агроном“, 34 ст. Ціна 30 коп.

Це—доклад, прочитаний на загальних зборах Українського Агрономічного гуртка Московської Сільсько-господарської Академії 2 лютого 1917 р. В своєму докладі П. Мальців, на підставі виданих і оброблених раніше і новіших, зібраних автором, матеріалів (до 1914 р.), знов переглядає і обговорює питання, підняте уперше проф. Яснопольським, про податки, що йдуть з України до російського державного скарбу, та про видатки, що цей скарб витрачує на Україну. Автор жалкує, що, як в російській, так і у всесвітній фінансовій літературі бракує наукових дослідів, які б докладно студійовали питання про географічний поділ державних прибутків та видатків, крім тільки праці проф. Яснопольського та невеличких начерків українських авторів (Соколов, Порш, Гордієнко), які, властиво кажучи, тільки повторюють висновки проф. Яснопольського. На нашу думку, брак таких дослідів свідчить, може, про те, що спосіб географічного поділення державних прибутків та видатків не визнається цілком науковим; ще більш не науковими здаються нам ті висновки, які автор подає у своїй праці, користуючись порівнянням деяких цифр державних прибутків та видатків на Україні. Крім того, і з боку методологічного праця д-ія Мальцева теж має деякі хиби.

Що до висновків автора, які, на наш погляд, являються занадто сміливими і мало науковими, то з них можна зазначити такі. На стор. 13—14, де дається пояснення до табл. № 4, автор, подаючи цифри ще з 1880 р. із зливованням підкреслює, що мало не половину всіх прибутків з України дає „питейний“ (горілчаний) прибуток; очевидно, автор вважає, що це значить, ніби на Україні п'ють більше горілки. Тим часом ці цифри

свідчать тільки про те, що в 1880 р. на Україні викурювали горілки дуже багато, а скільки саме цпли,—того з тих цифр не відомо (бо тоді ще не було „монополії“). Значні цифри інших прибутків (цукрового податку, тютюнового), як і сам автор визнає, теж свідчать тільки про те, що на Україні, „ці галузі промисловости значно розвинені“, (ст. 14). Зовсім не науково також поділяти кількість державних прибутків на квадратovu верству чи на десятину (автор поділив на верству, а у висновку каже про десятину—ст. 16), бо від того, що на Україні припадає державних прибутків на 1 кв. верству 1.023 карб., а в Росії взагалі—451 карб., жодного висновку зробити не можна, а тим більше такого, як зробив автор, „що, мовляв, мешканець України платить Російській державі в 2¼ рази більше, ніж мешканець Росії“. Хибний також висновок робить П. Мальців і в тому разі, коли, порівнюючи податки з підприємств на Україні і в Петроградській та Московській губерніях та в Росії взагалі (17—18 ст.), каже, що держава на Україні бере більший відсоток з прибутку від підприємств, ніж в Росії. Для такого висновку треба було б порівняти кількість податку взагалі, а не відносно кількості прибутку, бо цифри П. Мальцева тільки свідчать про те, що загальний по всій державі прибуток від підприємств вище, ніж на Україні. Таблиця 6-та та висновки з наведених у ній цифр не дають ніякої підстави говорити про те, що гроші з України йдуть на Петроградську губ., бо автору відомо, що значна частина загально-державних видатків звязана з цією губернією тільки через те, що там—столиця і всі вищі державні установи. Цей же приклад сам по собі говорить за те, наскільки штучно і не науково пристосовувати податки та видатки державні до окремих місцевостей держави.

Зазначені нами головні хиби методу і висновків автора ведуть до того, що праця його, хоч і може дати через зібраний в ній матеріал де що для в'яснення фінансової сили України, але тільки тоді, коли читач зможе критично переглянути висновки автора і не прийме їх на віру. Через те ми не пропонуємо пускати таких книжок у народ, бо ніякої користі він не матиме з того, що буде вживати, як докази, неперевірених та не наукових висновків автора.

А. Яковлів.

Хв. Коломийченко. „Економіка і Україна“. Вид. „Шлях“, № 1, ст. 7, Ціна 15 коп., Москва, 1917 р.

Задавшись добрим наміром „творити українську економічну науку“, автор подає читачеві,—по його вислову—„українські таблиці“. В н каже: „за для вірного розуміння, в які саме числа і таблиці (!) приносила Україна свої прекрасні врожаї... варто звернутися до статистичних відомост в... в котрих порівнюється діяльність російської держави і народів інших країн“ (!?). Здвигаєш плечима: де-ж тут логіка? Потім, не починаючись на джерела (творимо науку!), автор рівняє цифри вивозу хліба з Росії та Аргентини, з Росії та Канади, з Росії та Австралії... Але при чім же тут Україна та її економіка? Між иншим, рівняється вивоз до Німеччини Росії з Канадою (за 1910—1913 р.), чого і статистичний метод і просто здоровий розум не дозволяють робити через те, що Росія під той час перебувала в таможенній в'їні з Германією, а Канада—країна вільного вивозу. Наприкінці брошури в postscriptum'і наведено данні здобичі кам'яного вугілля по районах Росії за 1912 рік, заліза та криві за 1911 р., і ціл-

ком несподівано з тих посилок зроблено висновок:—„Після сього стає зрозумілим, чому то Москва так боїться українського війська“ (!)

Стіль викладу тяжкий, мова недобра („овса“, „цюряється“), вислови м сцями ризиковиті („скандаличний“).

О. Мицюк.

V. Політично-агітаційні видання.

„Своя“ мудрість.

Катехізм Українця. Вид. т-ва Вернигора. Стор. 32. Київ, 1917. Ц. 25 к.

Нащо нам Автономія. Вид. Української Громади с. Бірзула. Стор. 15. Бірзула, 1917. Ц. 10 к.

„А на апостольському престолі чернець годований сидить“. Вид. Підлипенської Просвіти. Стор. 8. Конотіп, 1917, без цни.

Політична воля не тільки має свої троянди, а й колючок чимало несе з собою. Розв'язуючи сили для роботи, odkриваючи можливості для праці на всіх ділянках життя, вона разом розв'язує і лихі інстинкти, випускає на волю те, що повинно б держати стриманим і що дійсно стримується самою культурністю та інтелігентністю. Нема їх—з'являється усяка макулатура, од порнографії почавши і на політичній макулатурі скінчивши. Остання може, найгірша, бо під високі ідеї підшивається й може мати попит навіть серед серйозної публіки.

До такої макулатури зачисляю виписані вгорі видання, які вибрав на зразок з теперішньої досить численної брошурної продукції. „Катехізм (sic) Українця“—це символ віри сучасного самостійника, в запитаннях та відповідях виложений. Націоналістична пиха, зненависть і ворожнеча до інших народів, великодержавні забаганки, заклики до насильства—такі прикмети цього символу віри повітнього шовиніста. Починається „катехізм“ з знаменитих „Національних заповідів“, між якими стріваємо й українізоване гасло усіх на світі імперіалістів: „Україна—для українців“. Єдина підстава для цього—ота пиха нестерпима, якою несе з кожного рядка цієї людозненавистної книжки. Ми, українці—усим найкращі за всіх людей, якийсь „перль создания“ між народами: і мова наша за всі найвища, і історія такої нігде немає, і пісні наші в світі найперші—у всьому ми „криниця мудрости і дотену“. Але гірка наша мудрість була б, коли б звиритись на видавництво „Вернигора“ й черпати задоволення на нашу духову спрагу тільки з таких криниць, як оцей „катехізм“.

Не багато мудрости здобудемо і з другої криниці, яку викопала Українська Громада в Бірзулі. Про автономію чимало вже написано, і треба спеціального талану, щоб так наплутати, до того ж таким вульгарним способом, патякаючи, як це зробив невідомий автор брошури—„Нащо нам Автономія“. Коли автор думає, що популяризація—то зумисна грубість у виразах та простацьке варнякання, то він дав популярну книжечку. Коли він думає, що автономію треба доводити очевидною неправдою, то він довів і потребу автономії. Коли він думає, що ідею власного війська для України не компромітує його „ми повинні мати силу не датися“, то він зробив послугу й для військової справи... „Будьте ж мудрі!“—зкликає на останці і цей автор. А як зразок мудрости маємо такий, напр., доказ за автономію: податків нам „не прощали. А коли у великороса нема чим заплатити, то бувало так, що ту недоїмку Петроград приказував здерти з України“. Де про таке чував автор?

Вершка специфічної мудрости доходимо в третій брошюрі, що видала—і це найгірше!—селянська „Просвіта“. Кому і на віщо здалася та, напр., „Молитва“, де непристойно зганьблено невідомих нашому народові уніятських владик? Кому і що промовлятимуть такі глибокі афоризми, як оцей: „Церква не потребує боятися свого відділення від держави“? На віщо здалося ширити такі, напр., в корені неправдиві відомости: „Що це є релігія? Це є байка ще з диких часів“?... „Неправда—не просвіта“, згадалася мені ще Драгоманівська характеристика такої популяризації, і найгірше тут, що до такої неправди „Просвіта“ береться!

„Як би ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя“—писав колись Шевченко. Іменно—вчилися... А так, од усієї цієї „своєї мудрости“ завадто вже чимось самогонням тхне.

Сергій Єфремов.

Народне самоврядування (Земство). Написав В. Королів. Видання друге, (тисяча п'ятидесята) Київської „Просвіти“ Стор. 31, ц. 35 к. Липень, Київ, 1917 р.

Автор книжки „Народне самоврядування“, стоячи на ґрунті інтересів селянина—хлібороба, досить докладно, ступінь за ступнем, починаючи з „епохи великих реформ“ 1861 р. і кінчаючи сучасними великими подіями,—викладає історію земства, вказує його позитивні сторони і хиби, порівнюючи з інтересами демократичних мас, переважно—селянства. Перед читачем яскраво з'ясовується тернистий шлях земства, який воно пройшло „сквозь строй“—бюрократії, дворянства, поміщиків та земських начальників

вкупі з мировими посередниками,—аж поки не перетворилося в наші часи в справжнє демократичне, народне самоврядування.

Зміст книжки такий: Що таке народне самоврядування, або справжнє народоправство. Народоправство на Україні в старі часи. Початок самоврядування в Росії. Шостидесяті роки. Закон 1864 року про земство. Його позитивні сторони й хиби. Діяльність першого земства в Росії і на Україні. Утиски з боку уряду і обмеження прав земства. Земські начальники і мирові посередники та їх відношення до земства. Закон 1890 року і підупад земства. Закон 1903 року про „куце“ земство. Революція 1905 року і земство. Закон 1911 року і „Столипинське“ земство. Незадоволення і зненависть людности до земства; причини. Сучасний стан. Назва земства і зміст тієї назви. Нове земство. Його ідея. Основи і порядок виборів до волостного земства. План діяльності й права волостного земства. Земства повітові та губерніяльні; їхній зв'язок з волостними земствами. Краєве земство—автономія. Союми. Українська Центральна Рада і Генеральний Секретаріят. Федерація. Вседержавне земство—парламент. Надії й сподіванки для України і Росії.

Книжка написана знавцем земських справ, написана науково-ґрунтовно, але разом з цим літературно, популярно, простою мовою, пристосовуючись до читача хлібороба, майбутнього хазяїна народнього самоврядування. Ця коштовна праця д. Корольова з одного боку зреабілізує земство, як ідею, в простонародних масах, а з другого—допоможе завести в життя нове земство, до котрого і зараз селяне ставляться вороже, змішуючи його з старим земством, панським. Що книжка ця цінна—свідчить уже те, що на протязі не більш двох тижнів вона вийшла другим виданням, в кількості п'ятидесяти тисяч примірників. Успіх—надзвичайний. І варта того!

Видана книжка чепурно. Ціна—дешева.

П. Михайлович.

1). Хто такі Українці і чого вони хочуть. Мих. Грушевський. Видання друге, доповнене. Ціна 15 коп. Сторінок 16. Київ, 1917 р.

2). Де ми і скільки нас. Б. Грінченко. К. Ціна 8 коп. Сторінок 8.

Книжечка шановного професора Мих. Грушевського написана гарно, простою мовою, коротко, але досить яскраво і зрозуміло знайомить читачів з історією слова „Україна“, роз'яснює—хто такі українці і „малороси“, чого бажають народу ті і другі, який повинен бути той новий лад, котрого хочуть українці, якого треба права для України і як те право здобути.

Невеличка, але користна брошурка небіжчика Б. Грінченка—„Де ми і скільки нас“—своїми статистичними даними про українську людність в порівнянні її з іншими державами і народами та територіально-географічними межами України—якраз влучно доповнює вищезгадану книжечку професора Мих. Грушевського.

Бажаємо найкращого успіху цим книжечкам.

П. Гай.

С. Єфремов.—„Як люде прав собі добувають“. Видання третє. Київ 1917 р. Стор. 24. Ц. 25 коп.

Така гарна книжка і так нечепурно, так недбайливо видана. Дивом дивуєшся, коли береш у руки цю книжечку С. Єфремова, що видавниче товариство—„Криниця“, яке досі зарекомендувало себе такими чепурними виданнями популярних

книжок, на цей раз не доглянуло уважніше за друком і зовнішнім виглядом книжки, тим більш, що це—вже третє видання, коли можна було по-лагодити всі помилки попередніх видань. Видавці не повинні були забувати, що така популярна книжка йде в широкі народні маси, спеціально для них написана видатним письменником і тому, як зовнішній її вигляд, так і особливо друк повинен бути гарним, виразним.

Взагалі наші молоді видавництва повинні взяти собі за правило, що чим популярніше видання,—тим воно потребує кращого технічного виконання.

А написана ця книжка д. Єфремовим дуже гарно. Розповівши чудовою, добірною народною мовою про гурійців і про те, як вони добували собі прав, автор в дуже зручному переказі для агітації в дотепній формі ознайомлює свого читача з тим, що таке страйк, що таке бойкот, як найкраще без зайвих болів повинна одійти земля до трудового народу і стати його власністю. Далі автор непомітно і популярно пояснює, що таке автономія, що таке федеративний лад і як він може заснуватись.

Ця книжка написана порівнюючи давненько, стала зараз дуже у пригоді, коли на часі ці питання. Тому радимо ширити її в народних масах, яко можна більше.

А. Вечерницький.

Як і для чого треба організуватися. Видання Полтавського Ком-та У. С.-Д. Р. П., Полтава 1917 р., стор. 16, ц. 15 к.

Це—агітаційна брошура української соціал-демократичної робітничої партії з вказівками та порадами що до способу і мети заснування робітниками комитетів у. с.-д. р. п. та їх діяльності.

Про вартість цієї книжечки, як „партійної літератури“, говорити не буду, але що до способу викладу, то треба зазначити, що більша популярність його була-б тільки на користь читачеві.

Мова—суха.

В. Корінь.

Михайло Грушевський.—Про Українську мову і українську школу. Вид. 2-е. Київ, 1917 р. стор. 61, ц. 30 к.

М. С. Грушевський вдруге видав збірничок своїх заміток на тему про мову і школу, що друкувались колись в „Селі“ в формі коротеньких, але змістовних заміток про болючі питання української освіти. „Шкільна мова“, „Законопроект про учення укр. мовою“, „Укр. письменство“, „Колишня освіта і теперішня темрява“, „Шкільна справа в Галичині“, „За укр. університет“, „Російська академія про укр. мову“, „Мова українська і руська“, „Мова панська і мужицька“, „Иногородці“ та інші замітки. Ось теми, що порушив автор.

Написано коротко, але дотепно, зрозумілою мовою, з багатим фактичним матеріалом. Ім'я автора само ручається за вартість книжечки для нашого сільського читача.

М. Сріблянський.

Л. Н. Толстой.—„Невже так треба“? Вид. Полтавської Спілки Споживч. Т-ва. Полтава, 1917, 13 стор. ц. 10к.

Відома популярно-публіцистична статійка Л. Толстого—прекрасний етюд контрастів соціального життя, дуже уміло перекладений, яскраво змальовує ті протилежні точки, на яких стоять з одного боку робітник—шахтарь та хл. бороб-селянин, а з другого—заможні пани—фабрикант та

поміщик. Коли одні „в поті лица“ добувають безпросвітньою працею свій тяжкий хліб, другі проводять час весело та безтурботно в забавах та бенкетях, та стараються впорядкати їх так, „щоб їсти та пити що-разу на новому місці“.—Невже так треба?—з роспачем запитує великий російський письменник.

Коротка й стисла форма, майстерний виклад і пекучість питання для нашого часу допоможуть цьому метеликові мати великий успіх на селі.

В. Королів.

1) *Крижановський.* Автономія України і Все-російські Установчі збори. (Що до нашої тактики). Доклад, прочитаний на першому Всеукраїнському національному конгресові у Києві 6—9 квітня, 1917 року. Стор. 10. Ц. 12 коп.

2) *С. Вісул.* Автономія України. Київ, вид. „Криниця“, 1917 р., стор. 16, ц. 15 к.

Революційна хвиля 1917 року застала нас мало підготовленими до нового життя. Найголовніц питання навіть теоретично доводиться і довелось обговорювати вже під час самої революції, инод — на спіх. До таких питань треба віднести й справу з автономією України. В розробленні цього кардинального для нас питання до революції було утворено занадто мало. З цілком нових, що вперше нині з'явилися, праць по цьому питанню ми маємо дві вищезазначених книжечки.

Книжечка д. Крижановського має всі ознаки роботи, писаної на спіх. Не дає вона вичерпуючого освітлення того, в чому полягає суть самої автономії, не дає певних, обгрунтованих висновків і того, якої тактики маємо додержувати в боротьбі за автономію.

Автор в потузі зробити книжку популярною, вносить стільки плутанини, так невиразно висловлює свої думки, що треба великого напруження, аби зрозуміти, що він хоче сказати. Помимо таких слів, малозрозумілих рядовому читачеві, як: контури, октроїровать, ситуація і т. и, трапляються цілі речення, цілком невдалі, як наприклад: (установчі збори) „складатимуться із тих людей, що будуть обібрані на містах і які мандати (доручення) послі з мість привезуть с собою на установчі збори, то так і може бути ухвалено“ (стор. 5, правопис автора). Таких невиразних висловів в книжці маємо досить багато. Але що найгірше—то це та цілковита безграмотність, яку автор виявив в своїй книжці. Книжка написана так безграмотно, стільки в ній граматичних помилок, що найдобріший педагог не міг би оцінити її вище одиниці. І цю книжку видано в той час, коли люде користуються кожною українською книжкою, щоби по ній вчитись мови, правопису!.. По прочитанню книжки так і хочеться сказати:—Шкода праці і коштів, затрачених на видання. Взагалі, книжка немає ніякої вартости.

Інше вражіння робить книжка *С. Вісула*. В повній мірі, в популярній формі розв'язує вона питання про Автономію України і з надзвичайною яскравістю доводить, що тільки автономія може вивести український народ на широкі шляхи вільного й творчого життя. Цю книжку треба визнати користним здобутком для нашої популярної літератури.

Юр. Тищенко.

Є. Чикаленко. „Розмова про мову“. Вид. Петербурзького добродійного т-ва. 1917 р.; стор. 32, ціна 20 коп.

„Розмова“ Є. Чикаленка про мову з усіх боків вияснює потребу запровадження рідної мови в школі, в пресі, по всіх урядових та гро-

мадських установах (суді, пошти, на залізницях і т. п.). Вона, на підставі фактів і логічних висновків, легко збиває всі ті закиди, які виставляються проти українізації всіх сторін нашого життя як свідомими ворогами українського руху, так і деякими поодинокими людьми з серед селян. Книжка доводить, що український рух не має на думці „обмужичувати“ селян, а навпаки змагається до того, що-б улекшити нашому селянству шлях до кращого, лекшого, повнішого культурного життя.

Брошура заслуговує на те, що-б рекомендувати її прочитати кожному інтелігентові і обов'язково повинна бути в кожній сільській бібліотеці.

М. Павловський.

Де повинна вирішатись земельна справа?
Склад Павло Сиротенко. Полтава 1917. стор. 24, без ціни.

Цей метелик П. Сиротенка можна вважати першим розділом в ряді промов чи лекцій, що стосуються до агітації поміж селянством в справі аграрного питання. Розважно, щиро й переконуючо, чистою народньою мовою автор доводить, що аграрне питання на Україні має стільки особливостей, що сусіди наші, а головне — мешканці Московщини, не зможуть в йому розібратись і, хоча-б навіть щиро бажали допомогти нам в цій справі, — зроблять тільки шкоду. Тому нам треба доконче й непохитно стояти на тому ґрунті, що земельну справу на Україні має право розв'язувати тільки Український Соїм, який явиться наслідком признання Всеросійськими Установчими Зборами федеративної автономії України. Автор закликає людиність не поспішати з земельним питанням, поки остаточно не закріплено революції; перше воля, а потім — земля, бо як не буде волі, то не буде й землі, чому вже ми маємо історичний приклад. Найближче-ж чергове завдання села — підготуватись до установчих зборів, які повинні дати автономію українській людиності, котра повинна у себе дома вирішити свою земельну справу.

Книжка заслуговує як найширшого розповсюдження.

В. Королів.

Про земельну справу. Вид. т-ва „Просвіта“ у Білій-Церкві, 8 сторін. ц. 5 к.

Одно з найбільш важких, найбільш некучих питань. Земля — слово, яким кожен селянин замінив би слово — свобода в відомій тріаді — вільність, рівність, братерство. Це так їм-селянам наболіло, так намуляло, що вони за ним світу не бачуть, тому торкатися до цього треба помалу.

І саме таким способом говорить до селян невідомий автор.

Взято прекрасний для цього гатунку агітаційної літератури тон. Тон доброго й розумного, доброзичливого порадирика, який лагідно навчає менчих братів. Так треба писати до селян, їхньою простою мовою, без чужоземних слів, таким спокійним витриманим тоном, і разом з тим переконавчо до очевидности, як напр., розказано про те, чому не може бути один земельний закон для всіх народів Росії. Коли б іще брошурку викладено було короткими фразами, то можна було б визнати її бездоганною.

На жаль і ця гарна брошурка має кілька коректурних помилок, а треба було б взяти за аксіому, що в популярних виданнях це — непростимий гріх.

В. Дубровський.

Микола Байер, межовий інженер. — Земельна реформа і основи земельної політики на Україні. Вид. Інформ. Бюро К. Г. З. Управи. Київ, 1917 р. стор. 47, ц. 25 к.

Автор подає статистичні відомості про кількість землі в 9 укр. губерніях і установлює земельний фонд в 11½ міль. десятин, що підлягає розподіленню, від якого кожне господарство може установити в 7—8 десятин.

Автор пропонує викупити коштом укр. скарбу ці землі, розв'язуючи цим питання про задовженість 11½ міль. дес. і бажання селян мати землю без викупу. Одібрані землі мають бути під орудою Краєвого Уряду і йти в аренду хліборобам. Автор зупиняється над земельною політикою, кладучи в основу її інтексифікацію господарства, збільшення продукційних сил культурно-технічно-освітню роботу. Зупиняється також над справою меліорації Сибіру і колонізації, що має бути на обов'язку федерального уряду і утворюватись на федеральний кошт.

Глибших теоретичних основ автор не дає, обмежуючись „практичним“ розумінням речі і не виявляючи питання з погляду вищої соціальної справедливости. Вартість книжки — її леккість викладу і простота мови.

М. Шаповал.

Ф. Матушевський. Права національних меншостей. Видання Союзу Українських Автономістів Федералістів. № 2, Київ, 1917 р., стор. 16, ц. 8 к.

Здається, ні в одній стороні Російської держави нема такої запеклої боротьби проти автономістичних змагань народніх, як на Україні.

Серед багатьох, дуже поважних причин не останнє місце займає непевне становище тих народів, що поміж українців складають з себе національні меншости. Перед них широко повстало і лишається нерозв'язаним питання про забезпечення їхніх прав та про взаємовідносини з національною більшістю. Вони несвідомі того, що ми стоїмо на ґрунті признання повної гарантії прав меншостей, що тільки тепер, звільнившись самі і зазнавши на собі лиха тяжкого гніту, ми назавжди одкинули од себе ганебну систему старого ладу і не ми прикличемо її собі на поміч.

Тим часом національні меншости, обороняючись задалегідь від „жупела насильственої українізації“, вигаданого чорною сотнею, завзято повстають проти автономії України.

Отже треба, щоб широкі кола громадянства познайомилися з брошурою відомого публіциста Ф. Матушевського, що стисло та популярно розповідає про ті способи, якими меншости захищають своїх прав всюди і захищатимуть у нас, на Україні.

Освідомлені-ж в цій справі українці мусять популяризувати серед вороже настроєних до нас верств основи нашого відношення до меншостей і доводити їм, що „український народ буде твердо і високо тримати чистий прапор вільности народів“.

В. Дубровський.

ІІІ. Левенко. Якої нам треба самостійної України? Політична Бібліотека під редакцією Миколи Залізняка. Київ—Львів. 1917. Ст. 49, ціна 5 коп.

В брошурі тільки 12 сторінок займає статійка — „Якої нам треба самостійної України“, решта — це каталог видавництва М. Залізняка, зложених або зредагованих ним книжок, виданих переважно за останніх два—три роки за-кордоном.

Автор брошури зовсім не спиняється на питанні, чому саме нам треба самостійної України, а не якої іншої форми державного буття. Ставлючи самостійність, як неминучий факт, він дає тільки постулати,—якою повинна бути самостійна українська держава. Вона повинна бути, на думку автора, соціалістичною: всю землю мусить українська держава розділити поміж тих, що самі своїми руками її обробляють; ліси і підземні багатства повинні перейти на державну власність; самостійна Україна мусить створити собі як найсильнішу військову силу, яка повинна мати характер міліції, і т. д., усього 12 пунктів, виложених не скрізь зовсім ясно й мотивовано. Серед сучасної партійної літератури ця брошура з своїм доволі абстрактним викладом, хоча й популярною мовою, ледве чи викличе більший інтерес і навряд чи матиме практичну вагу.

М. Жученко.

Михайло Федоренко.—До несвідомих громадам українців. Київ, 1917 р. Ціна 7 к. стор. 8.

Добра річ—запал. Патріотичний запал—річ ще краща, але це ще не підстава до писання популярних брошур.

Заклик, з яким автор звертається до земляків, робить честь його ідеї, але не всяку думку легко зафіксувати, а тим більше не всяку варто друкувати, та ще в quasi-популярному стилі, та ще й з додатком коректурних помилок.

Навряд це може вплинути позитивно на свідомість тієї несвідомої людности, для якої написано брошуру, так само, як і той мішаний „ніжегородсько-український“ жаргон, яким її зложено. Замість того, щоб не до ладу реферувати видрукований поруч переяславський трактат, простіше було б видати його без авторських перед і після—мов.

В. Дубровський.

VI. Красне письменство.

(белетристика).

Мати. (З життя турецьких вірменів). Переклад Д. С. Видання Полтавської Спілки Споживчих Товариств. Полтава, 1917 р. Стор. 15. Ц. 15 к.

Взята з циклу надзвичайно трагічного життя вірменського народу, що зазнав багато лиха та знущань під тяжким ярмом турецької неволі, фабула цього маленького оповідання (зненависть вірменки-матері до гнобителів-турків така велика, що переважає любов до свого рідного сина) розроблена так туманно та невиразно, що ця мініатюра, до речі—невідомого автора, при досить чистій мові перекладчика, уявляє для читача дуже мало інтересу.

Дивно тільки, навіщо Полтавська Спілка в цей важкий, історичний момент, коли до видань для народу є сила цікалого й потрібного матеріалу, випускає такі брошури?

В. Корінь.

Ів. Федоренко. „Коло смерті“. Оповідання. Друге видання. Київ, 1917 р. Т-во „Час“. Стор. 32. Ціна 35 коп.

Фабула цього оповідання Ів. Федорченка торкається недавньої ще лютої епохи російської, коли підчас усяких „чрезвычайных положений“ катували людей тодішні генерал-губернаторі з надзвичайними уповноваженнями—усякі Міни, Дум-

бадзе, Нейдгардти, Скалони та інші. Психологічна структура оповідання д. Федорченка збудована глибоко і читається воно з приємністю, а де-які місця роблять навіть чимале враження. Удався авторові малюнок знищення садиби з наказу фон-Шлехтена (дуже нагадує відомий випадок у Ялті, де було спалено з наказу Думбадзе дачу Новікова).

Але разом з цим у д. І. Федорченка відчувається місцями якась напруженість, наче автор сам з собою змагається, коли йому в тім, чи іншим варіанті доводиться скрутно за браком ширшої психологічної перспективи. Тому місцями, після підйому, автор раптово стає млявим, невиразним, а через це і творчість його—не з божої ласки, а якась штучна. Ця штучність одбивається й на мові—не тільки в окремих словах, а й в цілих виразах.

А. Вечерницький.

VII. Педагогіка і школа.

Перші задачки.

Я. Чепіга. Задачник для початкових народних шкіл. Рік перший і рік другий. Видавництво „Українська Школа“.

Відомо, що є дві основні течії в навчанні арифметики—метод вивчення чисел, пануючий в Західній Європі, і метод вивчення дій, пануючий в сучасній російській школі. Д. Чепіга на початку першої частини свого задачника сполучає до певної міри обидва ці методи.

Даючи спочатку знайомство з поняттями: „один“, „багато“, „нічого“, потім з числами від 1 до 5 і далі (по вправах на додавання і віднімання до 5) з числами від 5 до 10, автор користується до деякої міри методами швейцарського методиста Штекліна. Але він не йде тут так далеко, як Штеклін, або його прихильник, російський методист, Волковський. Вправи для ознайомлення з числами не займають так багато місця, як у двох вище згаданих методистів. Все жє тут і числові фігури (д. Чепіга користується ними не так, як Лай, а швидче, як Штеклін—це об'єкт для лічби) і поняття про число дається не тільки, як вислід лічби, а і як комбінація раніш уже відомих чисел. В цім же відділі приводиться кілька віршиків, дуже добре підібраних і цікавих дітям.

Коли проминути де-що з цих перших сторінок, то в книжці д. Чепіги матимемо задачник, уложений після методу вивчення дій.

Чотирі дії до 10 проведено досить добре. Тільки трохи замало тут простих задач (на одну дію), на яких тільки і можна вияснити суть кожної дії. Крім того, занадто рано показують цифри і запис дії. Хи-

ба є і в тім, що деякі нові висліди про-
понується знайти спочатку на абстрактних
числах, а потім уже на задачах.

По першій десятковій, йде другий
десяток—нумерація його і дії, далі нумера-
ція до 100 і дії з круглими десятками.
Цим кінчається перша частина.

З таким планом погодитись трудно.
Далеко краще по першій десятковій зразу
дати нумерацію круглих десятків до 100 і
дії з круглими десятками, тоді всю нуме-
рацію до 100 і дії до 100, при цім можна
виділити дії до 20. Нумерацію найкраще
проходити на так званій „соломі“ (палич-
ки і пучечки по 10 паличок). Це визнано
всіма кращими методистами. Тим часом д.
Чепіга проходить нумерацію до 20 на на-
мальованих кружечках. Нумерація до 100,
видко, теж на цім основується, але вона і
зовсім майже не розроблена в задачниках.

Зміст задач добрий, взятий по більшій
частині з сільського життя, але приступний і
мійським дітям. Зайвими можна вважати
задачі „для скорої лічби“. Для цієї цілі
краще брати приміри з абстрактними чис-
лами (які теж є в задачниках), бо довга
фабула задач може заплутати дітей.

В другій частині йде відразу додаван-
ня і віднімання чисел до 100 (задачі на
обидві дії йдуть разом, а не окремо) попе-
реду без переходу через десяток, потім—з
переходом через десяток. Далі йде множен-
ня й ділення (теж обидві дії разом) і зада-
ча на всі дії. Даються, між иншим, задачі на
находження частини цілого і цілого по час-
тині. Треба тільки зауважити, що тут вжи-
ваються не точні записи,—наприклад, зада-
ча 173 на ст. 22: „якого числа $\frac{1}{2}$ буде 5?“, а
потім „ $\frac{1}{3}=5$? $\frac{1}{4}=5$?“ і т. д. Не можна ні
в яким разі привчати ставити знак рівнос-
ти між нерівними числами.

Під заголовком „дрібні частини“ по-
переду йдуть задачі, де знаходиться дріб
числа, а потім такі задачі, на яких вияс-
нюється поняття про дріб, як частку (вис-
лід ділення). Таке розширення поняття про
дріб краще перенести на дальніші концен-
три.

В кінці дається знайомство з мірами,
цілком влучно сполучене з вправами на на-
ходження дробу числа. Нарешті, як дода-
ток, йдуть круглі сотні—нумерація і дії.

В другій частині, як і в першій, да-
ються задачі для скорої лічби, які б варто
пропустити, і багато примірів з скобками,
цілком не потрібних в пропедевтичній курсі.

Зміст задач і в другій частині доб-
рий. Зовсім добра фабула задач, математич-
ний же зміст їх міг би бути цікавішим.
В межах першої сотні можна дати і більш
цікаві з математичного боку задачі. Термі-
нологія задачника відрізняється від термі-
нології, прийнятої математичною комісією
т-ва Шкільної Освіти. Назви дії тут вжи-
ваються такі: складання, одліч, помножен-
ня і поділ. Видано задачник добре.

Взагалі можна сказати, що не дивля-
чись на деякі дефекти, зазначив д. Я Че-
піги є добре придбання для нашої школи.
Учитель сам може де-що змінити, де-що
пропустити. Корисного ж матеріалу в за-
дачнику чимало. Маючи його, всякий учи-
тель може сміливо приступати до навчання
арифметики рідною мовою.

Шкода, що в задачнику трапляються
коректурні і редакційні помилки, чого в
шкільних підручниках допускати зовсім-би
не годилося.

Н. Щульгина-Іщук.

*С. Черкасенко. Т. Шевченко й діти. II Шев-
ченко педагогом. Видання друге. Українська педа-
гогічна бібліотека № 1, видавництво „Українська
Школа“, К. 28 стор., ціна 25 коп.*

Обидві ці статті було вже раніш видруко-
вано в педагогічному журналі „Світло“ за мину-
лі роки.

В першій статті автор просто, докладно й
ясно оповідає про погляди, думки й особисте жит-
тя Т. Г. Шевченка, що так яскраво відбив він в
своїх поезіях, малюючи злиди, нещасне поневі-
р'яння між людьми вбогих селянських діток-сиріт
й безбаченків, та повне веселощів й задоволення
життя дітей—панят. Як поет з криштально чи-
стою душею, до глибини перейнятою любов'ю не
тільки до всіх людей, а навіть тварин, що все
життя своє марив про те, аби обняти увесь світ
й запалити його великим вогнем братньої любо-
ви.—Шевченко, відчувши на власних плечах
тягарь кріпацької неволі, не м'г чутливим серцем
не боліти, й не гукати гучним словом про те
тяжке життя—горювання, яке зазнавали діти се-
лян-кріпаків. Кохаючи безмірно дітей і змагаючись
за щастя їхне, вогненным словом зненависти та
ганьби до всіх тих, хто з раю на землі робив
пекло цим маленьким істотам,—він тако-ж з ще
більшим завзяттям ставав до охорони тих, хто
дає життя дітям, хто, як не рідна мати, падаючи
під тягарем кріпацької праці, добуває своїй дитині
шматок хліба, щастя й радість.

В своїх поезіях Т. Г. дає нам цілу низку
художніх типів справжньої матері, матер-по-
критки, що з прокляттям на вустах до баламутів
„паничів“, пригорнувши до грудей своє горе і
своє щастя—дитину, мусіли терпіти тяжку крі-
пацьку неволю, глузування й докори, аби всім
цим вибороти своїм діткам кращу долю.

Про все це хоч і стисло, але докладно й
зрозуміло розповідає автор в зазначеній статті,
частенько до цього цитуючи вірші самого Шев-
ченка.

В статті — „Шевченко педагогом“, автор подає відомості, не знайомі широкому загалові, про заходи Т. Г. Шевченка, що до складання ним українського букваря, про його заходи, аби заснувати школи за для дорослих, та про те, як дивився взагалі Шевченко на народню освіту. Бачучи навколо себе велику темряву рідного народу та його тяжку неволю, — Шевченко гостро відчував своїм серцем, що тільки ясне сяйво сонця-науки відкриве очі темним його братам-кріпакам і дасть можливість їм пізнати, хто вони й чий батьків діти...

Неможна не зауважити, що трактування Шевченка „педагогом“, здається трохи ніби незручним, бо ж спеціально педагогією, в вужчому смислі, він ніколи не займався, а тако-ж суто педагогічним справам не присвячував часу. Тим-то, здається, було-би зручніше говорити тільки про значіння Шевченка для народної освіти, як можна сказати й про всякого щиро-народнього поета.

В цілому-ж, з приводу цієї книжки, треба сказати, що уміння автора популярно, з сердечністю й з захопленням з'ясувати те безмірно багате джерело любови, науки й світу, яке ховають в собі твори величнього поета Т. Г. Шевченка, — роблять цю брошуру дуже корисною і вартою найбільшої уваги. Багато насолоди дасть вона не тільки педагогам, за для яких спеціально її складено, але й кожному читачеві, коли він уважно її прочитає. Тепер-же, коли починається справа величезної ваги, — навчання по українських школах, — мусимо побажати, аби видавництво „Українська школа“ за цим першим метеликом весни, — приступило до складання більш ґрунтовних творів для „Української педагогічної бібліотеки“, маючи на увазі, що наше вчительство нині пробуває в безпорадному становищу, з огляду на брак педагогічних книжок на рідній мові.

Олекса Діхтярь.

— *Я. Чепіга. Самовиховання вчителя. Видання друге. Вид. „Українська школа“, Ціна 30 коп. Сторінок—31.*

На перший погляд книжка робить вражіння шаблонних видань по питанням педагогіки і новиною єсть тільки в § — „Національне розуміння дитини і національне самовиховання вчителя“, де автор торкається питання, котре уже хочі вирішено принципіально кращими педагогами, але завше обходилося авторами — обрусителями, які завалявали книжковий ринок своїми патентованими „практическими руководствами“. Коли б не цей параграф — то, на книжку мало хто з учителів звернув би увагу; але, прочитавши її, приходиш до висновку, що і про старі, давно всім відомі педагогічні істини, можна сказати багато цікавого, інтересного. Щирий і переконаний тон автора мимохіть примушує читача ще раз пройтись по старих митарствах педагогічної азбуки. Цю книжку раємо прочитати не тільки вчителям, яко спеціалістам, але й батькам, котрі бажать виховувати своїх дітей на підставі педагогічних істин.

П. Гай.

Б. Грінченко. Якої нам треба школи. Видання 4-е, Т-во „Кривниця“. Київ, 1917 р. стор. 32. Ц. 20 коп.

Поважне ім'я автора — українського діяча і педагога само вже свідчить за зміст брошури. Цікавість її підтверджує й те, що вона видержує вже четверте видання. Книжка призначена авто-

ром для широких мас і в надзвичайно популярній формі з безумовною ясністю доводить, наскільки необхідна українському народові освіта на рідній мові. Являючись необхідною для кожного українця, вона разом з тим могла би принести велику користь і тим противникам освіти народа на його рідній мові, які, не ознайомившись з суттю справи, так вороже ставляться до цього питання. Книжку видано чепурно і, порівнюючи, дешево.

Юр. Сірий.

VIII. Видання для дітей.

А. Кащенко. Мандрівка на Дніпрові Пороги. Оповід. для дітей, з малюнками, вид. 2 е. Укр. Вид. Т-во в Катеринославі. 1917 р., стор. 40, ц. 40 к.

Ця маленька книжечка нашого відомого письменника, А. Кащенко буде бажаною книжкою в кожній дитячій бібліотеці; зацікавить вона і 8-літнього и 12-літнього читача. Зміст її дуже простий: троє учнів з менших класів гімназій, живучи в Катеринославі, зацікавилися далеким краєвидом, на якому маячать бурхливі хвилі Дніпровських порогів і порішили піти пішки глянути на них власними очима. Добре оповідало, як три мандрівці зібралися під свято в свою першу самотню мандрівку. На такому белетристичному тлі розгортається опис Дніпровських порогів, руїн колишньої фортеці, Кодак і деякі села по березі. З розмов з учителем та з селянами діти набіраються різних історичних відомостей за колишніх мешканців понад порогами — Запорожців.

Ця книжка д. Кащенко збудить в дітях цікавість, викличе бажання взагалі мандрувати по різних місцевостях. Але, цілком ухвалюючи її до дитячого читання, не можемо не зазначити її слабких, не задовольняючих нас рис. Маючи заголовок „Мандрівка на пороги“, — вона дає лише опис Кодацького і Неваситецького, не доводить мандрівку через усі пороги до їх кінця, не дає цікавішого оповідання про те, як саме проводять байдаки, плоти та берлини через пороги, не дає ніяких природознавчих вказівок, обмежуючись лише короткими згадками історичними. Потім, не можна не зауважити, що книгу дуже гарно видано, але де які малюнки невизначні, (два малюнки руїн Кодака). Найкращими малюнками можна лічити уміщені на стор. 32 та 36. (Скеля монастирська), 36 („Пекло“), 13 (Кодацький поріг). Велику ціну мала б гарненько виконана карта порогів, але до неї нема тексту, бо оповідання доводить мандрівців лише до меншої половини порогів. До невеличких дефектів книжки можна однести ще оповідання про ті страховища, які в таку чудову ніч не давали спати найменшому мандрівцеві, оті мерці, та „марюки“ (?).

Оце ті невеликі дефекти, які трохи зменшують вартість твору А. Кащенко. Але не надаючи їм великої негативної ваги, ми вітаєм книгу „Мандрівка на Дніпрові Пороги“, яко бажану в усіх дитячих бібліотеках.

С. Русова.

Ів. Франко. Лисичка кума. Вовк старшиною. (казочки) стор. 16, великого формату, ціни не зазначено; видання т-ва „Вернигора“, дитяча секція, ч. 1. Київ. 1917 р.

В цій, досить чепурно виданій, книжечці, оздобленій сьома гарними малюнками, що так добре ілюструють зміст казок, — видруковано дві, відомих всім, народніх казок в обробленні сла-

ветнього письменника—небіжчика І. Франка. Хоч ми вже й маємо видрукowanими на цю фабулу текі-ж казочки Б. Грінченка, але мусимо зазначити, що ці казочки, яко перекази самого народу, написані таким знавцем української мови і життя народнього, поетом—художником Ів. Франком, ще раз підкреслюють нам різномантність блиску казкового матеріалу та влучність опису звірячих хитрощів (лисички, вовка та осла).

Все це показує нам ті великі духовні скарби нашого народу,—так звані устні твори, які служили і ще надовго будуть слугувати великим джерелом за-для писаних творів—казок тим письменникам, котрі з великою любов'ю в серці своїм до малих сих—дітей, подбають, аби дати можливість ще більше спізнати велику красу нашої рідної народньої творчости.

Не дивлячись на те, що в цих казочках є де-кільки незручних, на наш погляд, виразів і слів,—зазначаємо, що ця книжечка збагатить не дуже числену нашу дитячу бібліотеку і стане до ряду тих творів, над читанням яких наші діти будуть зазнавати радість та втіху.

Будемо мати надію, що товариство „Вернигора“, розпочавши цією книжечкою „Дитячу серію“ тако-ж уважно і совісно цілим рядом добрих дитячих книжечок допоможе справі великої ваги—шкільній освіті на ріднім ґрунті.

О. Діхтярь.

IX. Інформаційні видання.

С. Піменова, переклад з додатками *Н. Грінченко*—„Постійне військо та народня міліція“. Книжки пам'яті *Н. Грінченкової*, № 17 К. 1917, стор. 16 ціна 15 коп.

В останні часи пресі частенько доводиться говорити про міліцію, але, на жаль, лише про різні дефекти її організації. Теоретично це питання мало й зовсім мало було трактовано. Та може це тому, що пресі ніколи займатись питанням академічно, а говорячи завжди „з приводу“, вона ясно бачить, що міліція у російській республіці фактично лише засвоїла собі республіканське ім'я, а зостається і по суті своїй, і по структурі поліцією. Наш нарід давно на власній шії відчув, що рижниця стала лише в назвищу, але не в роботі і ставиться до заведеної міліції з неприязню і осудом. Таким чином, під гарним ім'ям заховалась стара централістично-бюрократична орудка тимчасового російського уряду.

Але ідея міліції—народнього війська—єм не повинна бути здекритована. Повинно розкрити очі загалові на дійсність, і ідею міліції очистити від невдалих спроб—провести під славним ім'ям огідну роботу.

Такий меті послужить в першу чергу книжечка *С. Піменової*. Перша книжечка, котра говорить гарною, приступною мало розвиненому читачеві села мовою про цікаву і потрібну сараву організації народнього війська, т. з. міліції.

Книжечка починається оповіданням, як і чому повстало у народів військо—„Спершу військо було переважно на те, щоб обороняти свій край від ворогів“. Содержувалось військо на кошти нагозні і спочатку було в розпорядженню лише народа. З часом ним керувати почали князі чи королі. І дійшло до того, „що військо, замість, щоб бути другом і оборонцем народів, стає йому воро-

гом“... Але військо повинно бути лише „другом народів“ і обороняти лише його інтереси. Ось до такої думки дійшли вже давно люди інших країв і завели в себе військо, що зветься міліцією, тоб то, „яке все смликають тільки під час війни, от так, як у нас ратників-ополченців“. Таке військо заведено в Англії, у Північно-Американських Сполучених Державах та в Швейцарії.

Коротко і ясно розповівши про міліцію сих держав, автор на прикінці особливо підкреслює перевагу міліції над постійним військом в інтересах народніх.

Все це так потрібно знати кожному, а селянинові особливо, бо йому вже здається, що він ніколи і ніяк не визволиться від старих ворогів, бо ж говорять про міліцію, а заводять поліцію, тоб то його обманюють.

Сміливо радимо цю книжечку всякому і бажаємо, щоб пішла вона широко між люди, бо вона таки допоможе розібратись в сучасній плутанині повнять.

П. Богацький.

Юрій Гаєвський.—Державний лад Швейцарії. Видання Союзу Українських Автономістів-федералістів, № 3. Київ, 1917 р., стор. 16, ціна 10 коп.

Між книжками інформаційного характеру про державний лад різних народів брошура *Юрія Гаєвського* під вищенаведеним заголовком займе почесне місце. Автор книжки являється людиною, добре ознайомленою з федеративним устроєм Швейцарії та з її історією. На 16 сторінках малого формату автор зумів дати і історію повстання Швейцарської федерації і малюнок самого укладу федеративного життя. Книжка написана живою, легкою мовою і заслуговує на те, щоб з нею ознайомився кожний, зацікавлений справою будівництва державного життя при сучасних умовах.

Юр. Сірий.

В. Лозовик.—Що то таке вселюдське, рівне, просте та потайне виборче право. Видання Інформац. бюро Київск. Губ. Земства, 12 стор., ц. 3 коп. К. 1917 р.

Перед нами популярна брошура про демократичні вибори до самоврядувань, соймів та парламентів. Зьясовуючи, що таке загальне виборче право, автор не згадав, що піддані чужої держави, як би довго не перебували на нашій, скажемо, території (галичане),—проте не мають виборчого права: не сказано і про начальників губерній, повітів та поліцію, які нігде в районах своєї служби не голосують. Розповідаючи про рівне, пряме і тайне голосування, автор не оживляє своєї роботи прикладами з виборчих законів дореволюційної Росії, а там є багатий матеріал (чотирьохступенні вибори до Думи для селян, etc). Сказано і за пропорціональні вибори,—значіння їх в нашому житті таке велике, що слід би спинитись на їх більше. Виклад приступний, яноді трапляються провінціалізми („схов“, „вельгота“, „граз“, „такички“, „всенський“), місцями—невдалі вирази („вселюдське право“, „таємне, потайне право“). В цілому ж—книжка користна для народа.

О. Мицюк.

Земельна справа в Новій Зеландії. З додатками і одмінами з великоруської мови переказала *М. Загірня*. Вид. П. К. 1917 р., 15 стор., ц. 15 к.

Країни Нового Світу, що не получили в спадщину освячених віками консервативних традицій, являються справжніми лабораторіями нових соціальних форм. Вони ведуть перед і в робничому законодавстві, їм-же судилося вказати

Старому Світові нові принципи роз'язання і аграрного питання. В цій брошюрі і обговорюється земельна справа одної з таких країн—Нової Зеландії,—де енергійне населення за короткий пор вняючи час перейшло ряд ріжних форм землеводіння. Велику власність було скасовано там під натиском поступового подоходного налогу, примусового викупу земель, та заборонаю скуповувати в одні руки багато землі. А одводилася вона хліборобам так. Спочатку вони могли купувати собі землю у власність, потім дійшли до думки, що земля не може належати окремим людям і стали її здавати в довічну аренду на 999 літ. Орендатор вже ніколи не може цю землю придбати собі у власність, бо власником її являється держава. Таким чином, ми маємо те, що в програмах наших політичних партій зветься націоналізацією земель.

На цім одначе еволюція земленарядкування не скінчилась. Тепер уже є, правда, нечисленні і несправедливі, але всеж—натяки на гуртову власність і порання земель, спільність зібраного, громадське розподілення і т. д.

Виклад дуже популярний, народня мова легка і проста. Одмітимо тільки одну термінологічну помилку: община з її переділами, перевертками etc., класичною батьківщиною котрої являється Росія, власне Великоросія, не передається словом „громада“ (общество), як те зробила авторка на стор. 15.

Брошюра безперечно користва для народу і особливо для хлібороб в під сей час, коли перебудовуються земельні в діосини.

О. Мицюк.

Х. Медицина.

Лікарь М. Левицький:—Десять заповідів матерям. Плакат. Вид-во „Село“, Винниця, ціна 10 коп., 1917 р.

Мало яка мати знає, як доглядати дужу дитину або, коли вона захворіє. Звичайно тоді звертається за порадою до куми, тітки, знайомої які, кожна по своєму розуму та світогляду,—рають їй. Таких дорадників звичайно дуже багато, та користи—ніякої, а тільки—школа дитині. Правдиво користні поради матерям дає доктор Левицький своїм листком: „Десять заповідів матерям“. На цей листок треба особливо звертати увагу кожної матері. Non multa, sed plura—коротко, але дуже; багато важних вказівок написав в сім листі доктор Левицький. Найчастійше гріхи та проступки відносно здоров'я дітей випливають з незнання цих 10 заповідів. Та коли вони в кожній хаті на виднім місці будуть, коли кожна мати на пам'ять їх знатиме—тоді будуть рости здорові діти, та знахарям і знахаркам в такій хаті не буде місця. В цих 10 заповідях нічого не пропущено, все, що матері знати треба, як доглядати немовлятко—дуже зручно з'ясовано. „Велике спасибі“ повинна сказати кожна мати дру Левицькому.

Таких коротеньких порадчиків, треба як найбільше.

Доктор Є. Лукасевич.

ХІ. Мистецтво.

Всеросійський Земський и Городской Союзы. Виставка „Народное искусство Буковины и Галичины“. Народне мистецтво Буковини і Галичини. Київ, 1917.

Маємо перед собою інтересний змістом і зовнішнім виглядом провідник по виставці галицько-буковинської народної артистичної творчости, що відбулася у Києві перед двома місяцями. Натурально, що загальна неосвідомленість ширшого громадянства у тому, що таке Буковина й Галичина та народня штука взагалі, змусила упорядчиків виставки у провідник до неї внести дві свіжих статті про галицько-буковинську Україну й вагу народнього мистецтва п. п. М. Біляшівського і Я. Тугендхольда—першу в мові українській, другу—по-російському. Нема що говорити про потребу таких освідомлюючих каталогів на виставах, подібних до Галицько-Буковинської. Такий каталог чи провідник лише глибший слід по виставі, а надто цей, прикрашений ще малюнками і взагалі так зо смаком виданий.

Виставка Галицько-Буковинська мала дві частини: з одного боку було експоновано на ній справжні народні вироби, вихоплені з постійного вжитку селянського, з другого—взорвані на суто народніх утворах артистичні речі, пристосовані до звиклого інтелігентського вжитку (кустарні речі). Говорячи про ті і другі, один з авторів провідника (п. Біляшівський) підкреслює, що тут відбилася індивідуальна влада естетична кількох галузів українського племені, що живуть в віддаленю від центра, в окремому світі, проїнятому могутньою красою природи, та й зберегли в цілости стародавнє обличчя українського життя з його стихійним замилюваням до краси. Другий автор—п. Тугендхольд справедливо підкреслює культурну чуйність керовників „Отдѣла помощи населению, пострадавшему отъ войны“ при Спільці Земств та Городів, котрі своє чуття зміли перетворити в діло, віджививши в багатьох місцях поруйнованого війною краю парости народньої праці, звязаної з мистецтвом.

Б. Широцький.

В. Е. Козловская, Свѣтлой памяти В. В. Хвойки. Одесса, 1917 р.

В. Хвойка—відомий Київський археолог—помер три роки тому, але сучасні події стерли були увагу людей науки та інших до цієї втрати. Наша українська література і навіть Київська преса дуже мало реагувала на неї, не дивлячись на те, що більше ніж половина життя п. Хвойки проминула в Києві і була присвячена студіям над доісторичними часами української історії. Лиш журн. „Україна“ в 1914 р. подав був невеличкого некролога цього заслуженого небіжчика. Нині цю прогалину в літературі про Хвойку та його заслуги для вивчення нашої найдавнішої історії заповнює написана дуже чуло й з великим знанням справи археологічної книжечка п. В. Козловської. Окрім історії життя покійного Хвойки, тут дається коротенько історія цілої археології на Україні. Також автор знайомить читача і з здобутками наукових студій Хвойки, почавши від перших його голосних відкриттів палеолітичної (старокамінної) культури на Кирилівській вул. в Києві й кінчаючи знаменитими розкопками в садибі Д-ра Петровського, в сусідстві з Десятинною церквою, та на давньому „городі“ у Білгородці, коли було видобуто з під землі останки князівських палаців X-го в. мозаїкових, емальових, керамічних та інших майстерень того ж і пізнішого часу та—церков XI—XII в.—в. Треба зазначити також, що п. Хвойко винайшов сліди дуже цінної для нас трипільської культури, що звязує нашу давнину з архаїчною Грецією, а разом з тим встановив, що носителі цієї культури увесь час—

зоставалися на Україні, перебуваючи різні інші культурні стадії аж до історичних часів, коли вони виступили вже, яко слав'яне.

К. Ширшський.

XII. Поезії.

Вільне Слово (поезії і пісні). Вид. „Рідна Стріха“ Могил.-Под. 64 ст. 50 коп.

Пісні Вільної України. Вид. „Просвіти“. Сквир. 11 стор. 10 коп.

Пісні волі. Вид. „Криниця“ К. 8 ст. 10 коп.

Українські пісні волі. Вид. „Просвіти“. Вінниця. 13 стор. 10 коп.

Певне місце в низці видань революційного характеру займають збірнички революційних пісень, гімнів та віршів, що при старому ладі в друку з'явитись не могли. Перелічені видання як раз і належать до цього гурту.

Всі ці збірнички найсамперед містять: „Заповіт“, „Ще не вмерла Україна“, „Не пара“, „Ми гайдамаки“, „Шалійте“ і т. под. пісні, і тим всі ці збірки подібні одна на одну. Винятком являється збірка „Рідної Стріхи“—„Вільне слово“, до якого додано хорошу передмову П. Адаменка і в якому уміщено 51 поезію революційного характеру, що належать перу Т. Шевченка, І. Франка, О. Олеся, Г. Чупринки, П. Чубинського, С. Яричевського, М. Старицького, Х. Алчевської, В. Лебедової, І. Липи та инш. Цей збірничок і по кількості матеріялу і по зовнішньому вигляду займає поміж зазначеними перше місце.

В. Д—кий.

XIII. Театр і пьеси.

Л. Старицька-Черняхівська. „Останній сніг“. Драматичний етюд на 1 дію. Київ. 1917. Вид. Т-ва „Час“. Стор 28, Ц на 35 коп.

Л. М. Старицька-Черняхівська—автор кількох пьес, в тому числі—відомої драми „Гетьман Дорошенко“, яка заняла дуже помітне місце в репертуарі укр. театру,—написала нову, невелику, але-ж кошовну, як з боку сценічного, так і з боку літературного пьесу-мініятуру—„Останній сніг“.

Один з останніх могоканів, старий с'човик Нецадима — представник українського лицарства, сповненого святим почуттям глибокого патріотизму, пройнятого безмежною любов'ю до великої слави України, не може витримати того занепаду лицарського духу, що під впливом історичних обставин, опановує молодчим поколінням. До цього-ж покоління належить син Нецадими,—який вкупі з иншими молодчими „ради лакометства нещасного“, ради царської ласки, ради можливості приложитись до ручки „самої“—зладен безсоромно нищити інтереси одчизни, продавати Московщині своїй рідний край гуртом і по частках за земельні лани, гуральні та всякі інші добра. Це канва того сумного малюнка з давніх-давен минувшини, що положено в основу історичного етюда Л. Ст.-Черняхівської, який з'являється на нашій сцені саме до-речі і в обставинах сучасности набуває особливого інтересу.

Пьеску написано майстерно, з повним знанням сцени, блискучим віршом, добірною мовою, в якій додержано запашного історичного колориту.

Вітаючи появу нової праці нашої талановитої письменниці, можемо бути певні, що й ця її пьеса займе помітне місце в репертуарі нашого театру, доказом чого являється уже той успіх, що мали перші постановки „Останнього Сніга“ в театрі М. К. Садовського цієї весни.

Видано книжечку охайно. Ціна цілком приступна, особливо, коли взяти на увагу, що драматичні твори завжди видаються в малому числі примірників і через те звичайно продаються по високій ціні.

В. Старий.

Юдита (Юдіф) Трагедія на 5 дій Ф. Гебеля. Переклад Гр. Сміленка. Вид. „Театральна Библиотека“. Могилів, 1917, Ціна 90 коп, сторінок—40.

Юдита—прекрасний твір німецького поета Гебеля. Сюжет драми цілком взято з біблейського оповідання про те, як героїня Юдита жертвує своєю жіночою честю, щоб спасти свій рідний народ од неволі ворогів-амалікітян.—„Хіба я можу любити свою честь, своє тіло більш за народ, що породив мене?“—З такими словами звертається вона до Бога. І коли Юдита убила воєначальника амалікітян, Олоферна і цим спасла рідний край од ярма чужинців, вона звернулася до свого рідного єврейського народу з словами...—Убийте мене, бо я не хочу родити сина Олоферна.

Драма читається з захопленням, не дивлячись на деякі коректурні помилки. Переклад зроблено гарно, літературно. На жаль ціна брошюрки дуже велика і через це вона не буде мати успіху в широких масах читачів.

П. Гай.

XIV. Музика.

„Поклик і марш Соколів“. Чоловічий хор. Муз. Я. Ярославенка. К. 1917 р. Ціна 30 коп. Українська Музична бібліотека.

„Поклик Соколів“... Хто знає, що таке наші „Соколи“, хто не чужий патріотичному завзяттю,—у того ці два слова уже самим своїм співзвучком викликають хвилювання, непосереднє чекання гармонії високого ентузіазму; за ними чується безмежне поле захвату, безкрайність імпету... На жаль, наші гімни, наші революційні пісні, вся наша музична література подібного гатунку дуже бідна не тільки якістю, але навіть кількістю.

Тому за всякою спробою на цій ниві, коли тільки вона не суперечить елементарним естетичним вимогам, треба визнати права громадянства.

Що до твору п. Я. Ярославенка, то видно, що автор не ставив собі жадних широких завдань, тому критикувати що річ, як художній твір, не слід. Отже і всякі докладні закрити та уваги з такого погляду треба лишити на боці. Коли-ж дивитись на марш соколів, як на звичайну військову пісню—марш, то треба сказати, що ритміку тут додержано досить добре і маршувати під цю пісню, мабуть, не трудно.

До того вона не позбавлена де-якого завзяття й для виконання не важка, але шкода, що в мелодії не тільки немає національного кольориту, який був-би тут саме до речі, але навіть подекуди вчуваються елементи польського духу, а останні такти „Поклику“, то нагадують „сода“ з хору аби-якої невдалої опери.

Що правда „Марш“—не Марсельеза, про те він вартий патенту для практичного вжитку серед нашої військової молоді.

Як диво, на теперішній скрутний для видавництва час, треба зазначити, що видання чепурне.

Н. Дубровська-Трикулевська.

XV. Релігія та церква.

Про Українізацію церкви. Доклад, прочитаний на Полтавському єпархіяльному з'їзді духовенства й мирян 3—8 травня 1917 року. Видан. друге. Лубні. 1917 р., 12 стор., ц. 15 коп.

Книжечка надзвичайно змістовна. Написано щиро, переконуючо; з широким ідейним поглядом на питання. Виходячи з аксіоми релігійної місії, що церква тоді тільки може наближатися до ідеалу християнізації життя, коли вона спирається на національний ґрунт, автор на підставі св. писем і дій, як первісних апостолів, так і апостолів віри пізніших і сучасних доводить, що пастирі і ревнителі святої православної церкви повинні стати на допомогу українському народові. Вони мусять бути йому не чужими, а близькими, тоб-то промовляти його мовою, шанувати його владу, психологічний склад, особисті його життя, клімату, природи,—одно слово, повинні українізувати церкву. До цього кличе рідний наш народ кожного пастиря й учителя, кожну інтелігентну людину. До цього кличе і сама історія народу і церкви на Україні, з якої автор навів яскраві моменти за часів, коли вище духовенство на Україні, яке лиш номінально залежало від Константинопольського патріарху, в дійсності далеко більше залежало від місцевих православних соборів, а ці собори склалися переважно з українського білого духовенства та мирян, сильних своєю національною свідомістю. Зазначив автор і сумні факти того часу, коли держава Українська підлягла владі Московського патріарха, коли почалася на Україні русифікація, коли стали калічити та переслідувати мову нашу, а найбільше, коли—Церква Христова перетворилася в державне міністерство. Це найбільше відбилося на українських єпархіях, бо на ці єпархії синод призначає єпископів,—людей цілком чужих народові, місцевій історії, місцевим звичаям, в тім числі—і церковним. Ці владика з призирством ставляться до всього давнього, місцевого, яке б воно не було чисте та церковне: не спочувають духовним інтересам народу і накладають на нього різні заборони, вперто проводячи і до цього часу свою централістичну і денационалізаторську політику та байдуже ставляться до того, що з денационалізацією поруч іде і деморалізація... На ґрунті цих справок і згідно з проголошеним гаслом національно-територіальної автономії України у федеративній Росії, автор висловив свої думки про те, в яких конкретних формах повинно утворитися церковне життя на Україні.

Вільна, автокефальна церква, незалежна від держави в своїм внутрішнім ладі, історично і по кількості перша поміж рівними релігійними організаціями на Україні, тісно зв'язана з народом, як його душа і сумління, має соборний устрій, який проймає собою цілу церковну організацію, і утворює своє життя в національних формах. Таким чином, українізується богослужбна мова, обряди та звичаї, що, не вносячи церковного розбрату, надають церкві національні риси; українізується будівля церков, церковне малярство і спів и особливо—духовні школи, академії та богословські факультети, як для виховання освічених

пастирів, так і розвитку православно-богословської науки. Кінчається книжечка цілим рядом побажань, які можна здійснити негайно, і останнє з цих побажань—„аби духовенство, за для найширшої і як найскорішої українізації церкви і цілого життя—взяло участь в пробудженню національної свідомості серед української людности на підставі вимог національно-територіальної автономії України в федеративному зв'язку її з іншими незалежними частинами Російської Держави“.

Необхідно, щоб цю книжечку було прочитано кожним пан-отцем на Україні, та й мирянами, аби кожний православний українець мав змогу поставитися свідомо до нагальних питань своєї Церкви.

Священник П. Погорілко.

Видавничча хроніка *).

● Видавництво Т-ва „Час“ розпочинає видання окремої серії книжок в 10—15 аркушів спеціально для поповнення шкільних бібліотек, призначених для юнацтва (13—15 літ). Намічено до видання в першу чергу твори світової слави: Амічіса, Твена, Карелі, Кіплінга, Бічер-Стоу, і т. д. Друкується 1-е число цієї серії—„Шкільні товариші“ Ед. д. Амічіса, в перекладі О. Діхтяря.

● Товариство „Час“ приступило до друку свого одривного календаря на рік 1918, якого зложив, по замовленню т-ва, письменник С. Черкасенко; зредаковано календаря В. Старим. Календарь має цілком новий, сучасний матеріал. Розмір листків має бути більшим, як в календарях попередніх років.

● В найближчому часі виходить в продаж нова книга (6 аркушів друку) М. К. Садовського „Спомини з Російсько-Турецької війни 1877—1878 р.“.

● Приступлено до друку першого „Збірника Часу“, що має містити в собі крапці оповідання українські й перекладні з чужих мов, які були раніш в серіях „Часу“ і яких уже давно немає в продажу. Виданням цієї книжки розпочинається нова серія „Збірників Часу“, в яких будуть друкуватися нові твори красного письменства.

● Накладом Т-ва „Час“ друкується перша українська церковна книжка—„Молебна одправа (молебень) на початок шкільної науки“—повний переклад молебня, зредакований комісією священників-українців м. Києва; вийде цими днями.

● Товариство „Просвіта“ у Києві звернулось до багатьох видатніших письменників наших, аби вони взяли участь у складанні біографій визначних діячів України. На першу чергу постановлено видати життєписи таких осіб: Ів. Франка, Ів. Котляревського, Гр. Сковороди, П. Куліша, М. Драгоманова, Петра Могили, Б. Хмельницького, П. Дорошенка, Ів. Карпенка-Карого, М. Лисенка,

*) У „Видавничій хроніці“ подаються зв'язки тільки про ті видання, що друкуються та мають вийти в близькому часі. Інформації про ті видання, що вже видруковані і пішли до продажу (їх обшир, ціна, зміст, місце складу та інше) уміщуються в оповістках. Ті ж нові твори, що надіслані до редакції, коротко зазначаються в в'їдлі „Нові Видання“, а в одділі „Бібліографія“—і про них уміщуються рецензії.

Ред.

Б. Грінченка, М. Кропивницького та инш. Всі ці книжки повинні бути одного розміру, коло 4-х аркушів друку, і мають складати окрему бібліотеку життєписів.

● Та-ж „Просвіта“ здала до друку брошуру М. Драгоманова, „Про українських козаків, татар та турків“, якою починає видання серії науково популярних книжок.

● Київська Губерніяльна Земська Управа придбала власну друкарню і постановила розпочати при „Земській Газеті“ власне видавництво сільсько-господарських книжок для потреб людности Київщини. Поки-що друкується брошура В. Корольова—„Як вибрати коня“.

● Нові видання проф. М. Грушевського. В близькому часі має вийти затримана подіями брошура: „Україна і Росія. Переговори в справі нового ладу (липень—серпень 1917 р.)“. Також кінчаються друком книжки:—„Про старі часи на Україні. Коротка історія України для першого початку“ (нове, значно доповнене, видання) і „Всесвітня історія в короткім огляді, частина друга (XIII—XV в.в.)“.

Друкується у Києві нове видання, першої частини тої ж „Всесвітньої історії“. За нею вийде частина третя цієї історії; вона містить віки XVII—XIX. Готуються до друку збірки статей: „З політичного життя України“, „Антракт“, „Під хмарою стоячою“.

● Видавництво „День“ у Києві готує до видання велику мапу України (для потреб шкільних), а також мапу поділу землі на Україні поміж селянами, державцями, церквами т. и.

● Видавництво „Театральна Бібліотека“ готує до видання дві пьеси: Ю. Словацького „Мазепа“, трагедія на 5 дій, в перекладі А. Хрущицького, та В. Шекспіра—„Гамлет“, трагедія на 5 дій, в перекладі М. Старшцького.

● Видавництво „Рідна мова“ незабаром випускає з друку дві книги В. Дубровського: „Українсько-Московський Словник“ і „Практичний підручник до української розмови“.

Того-ж автора—„Словник Московсько-Український“ друкується.

● Видавництво „Вернигора“ почало друкувати коротку географію України С. Я. під назвою „Опис рідного краю“. Книжка має бути з малюнками та мапою, розміром на два аркуші. Т-во друкує пропедевтичну геометрію Кравчука та Шахрая, Граматику Гр. Шерстюка.

● Товариство „Вернигора“ у Києві взялося до видання переважно творів класичної (нашої і чужоземної) літератури. Вже віддано до друку: „Декамерон“ Бокачіо в перекладі В. Самійленка; „Хрест“—Збірник Ів. Франка.

● Українсько-руське книгарство „Гасло“ видає книжку оповідань Ів. Федорченка („По закону“ та инші)“.

● Видавництво „Українська школа“ у Києві друкує оповідання Спиридона Черкасенка—„Гарасків Великдень“.

● Товариство „Шкільної Освіти“ у Києві друкує й незабаром випустить такі книжки: *Дитячі пісні, казки й загадки* М. Лободовського, з малюнками І. Холодного. (Книжка для читання після букваря); *Задачник ч. I* (для початкової школи) *Басараба*.

● На розгляді комісії того-ж Т-ва—*Географія України* для початкових шкіл і для 1—4 класу

гімназій; *Задачник, ч. I* (систематичний курс для гімназій); *Читанка* (для 1—2 класу гімназій), *Граматики, ч. I*.

● Видавництво М. М. Грінченкової. Друкується в четвертому виданні в домий твір Б. Грінченка—„На роспутті“. Цими днями мають вийти того-ж автора такі твори: „Сам собі пан“, і пьеса „Нахмарило“.

● Видавництво „Січ“ п'ятим числом своїх політичних видань випускає брошуру—„Про народи, що живуть під московським ярмом“.

● Закінчується друком зложений В. Корольовим і ухвалений видавничою комісією Київської „Просвіти“—*Стінний словарик забутих українських слів, взятих з творів Т. Шевченка, Ів. Котляревського та П. Куліша*. Словарик призначено для „Просвіти“, урядових та громадських установ.

● Видавництво Вас. Різниченка у Києві друкує і незабаром має видати такі книжки В. Різниченка:—На могилі гетьмана Апостола;—На могилі останнього гетьмана України;—Батуринський шлях;—На могилі гетьмана Мазепи;—Проект українського університету в Батурині;—На могилі придворного гетьманського лікаря Хоми Фусенка;—На могилі гетьмана Дорошенка;—З минулого Батурина (2 частини);—Батуринський музикант;—В господі генерального суди Вас. Кочубея в Батурині;—Про резиденцію гетьмана Мазепи;—Батуринське пасішництво. *І. Любич-Кошурова*—На стінах Батурина.

● Спілка споживчих товариств у Полтаві друкує книжку *Льонгіна Цегельського*—„Україна-Русь а Московщина“.—Передрук праці, виданої р. 1916-го в Царьгороді.

● Видавництво „Дністер“ в Кам'янці-Подільському, з огляду на військові події, тимчасово припинило свою діяльність, але має в близькому часі розпочати свою роботу в новому місці.

● Видавництво „Село“ у Вінниці почало друкувати цілої серії плакатів та брошур на теми сільсько-громадського та сільсько-господарського характеру. Окрім уже виданих плакатів, цими днями виходять: лікаря Лещинського—„Бережіться сифілісу (пранців); Просьба коня; Просьба корови. З серії сільсько-громадської першим числом піде оповідання Гр. Петрова.—*Селянин Семен Гончар* (культурне господарство).

● Т-во „Просвіта“ у Вінниці приступило до друку *Підручника по закону божому* для нижчих шкіл (2, 3 й 4-та групи). Підручника зложено пан-отцем Євгеном Семакою. Книжка має бути ілюстрованою.

● Видавництво „Воля“ у Вінниці купує для себе друкарню і, крім часопису, має розпочати видання книжок

● Видавництво „Політична Бібліотека“ за кордоном до останнього часу видало коло сотні більших та менших книжок по справах: політичних, нацональних, з історії, суспільної економії, філософії, релігії—М. Драгоманова, М. Залізняка, М. Лозинського, Б. Талана, А. Василенка, Х. Житловського, В. Рюминського, М. Карсєва, А. Оляра, А. Баха, І. Кулішера, Д. Лясаля, К. Реннера, К. Каутського, Ж. Жореса, Є. Ренана, В. Лібкнехта, Є. Діркгайма, Г. Моно, В. В'єдєльбава та инш. Більшість цих книжок з причин незалежних не могли з'явитись на Україні Російській.

Всячина.

Стереотип.

Раніш українські книжки, що виходили в малому числі, не потребували стереотипів, але ж тепер при друкуванні великої кількості аркушів чи то книжки, чи іншого видання і наші видавництва дуже часто користуються так званним стереотипом. Роблять його таким способом. Виготовлений набір літер, добре вичещений, промитий і протертий маслом, накривають кількома аркушами мокрого тонкого паперу, застеляють полотном і тісно набивають щіткою так, аби папіряна маса заповнила всі ямки і щілини між літерами і зарівняла їх зверху. Зроблену таким способом „матрицю“ вкупі з набором кладуть під гарячий прес і добре просушують. Суху папіряну матрицю знімають з набору, обсіпають рижовим борошном (пудрою), перевертають, вставляють в гранки і заливають ротопленим металом—свинець з оливом. Одлита таким способом металова дошка, що заміняє собою набір, і зветься стереотипом. При дуже великих накладах зразу одливають два, три і більше стереотипів, аби можна було разом друкувати кілька примірників. Значіння і користь стереотипу в тому, що він заміняє і тим зберігає од псування шрифту, усуває потребу в кількох однакових наборах літер, економить багато часу і праці при повторних накладах.

Листування редакції.

— До співробітників часопису „Книгарь“. З огляду на великі технічні труднощі видання часопису, редакція вельми просить

всіх п. п. співучасників „Книгаря“ подавати рукописи, писані якомога розбірно і тільки на одному боці листка.

— Видавництву „Січ“ та іншим. Роспочинаючи видання „Книгаря“, Т-во „Час“ іменно мало на меті, що в „Книгарі“, як літопису українського письменства, буде даватись як найбільше інформацій про діяльність, всі наміри і плани та біжучу роботу наших видавництв. В наші часи це тим більше важно, що такі відомості дадуть змогу видавництвам раціонально використати й свої сили, й свої кошти, більш диференціюватись і не видавати одночасно якогось одного твору.

За присланий матеріал дякуємо: його уміщено в хроніці видавництва.

— П. О-ві, Полтава. Редакція не має ніякої змоги виконувати приватні доручення передплатників і просить звертатись безпосередньо до потрібних їм установ.

— М. Н. Так, друкарня Т-ва „Час“ приймає й приватні замовлення. Крайні Київські друкарні: Т-ва Корчака-Новицького, 1-ої артїлі, Т-ва Яковлева, Т-ва П. Барського.

На підставі закону 20 березня 1911 року передруки з „Книгаря“, без означення джерела, заборонено.



Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Нові видання (1917 р.), надіслані до редакції „Книгаря“

1. Агієнко, О. — Вільний театр. Вид. „Шлях“ Москва. 7 стор. 15 к. (вел. ф.).

„А на апостольськiм престолі чернець годований сидить“. Вид. Підлиценської „Просвіти“. Конотіп. 8 ст. без ціни.

Байер, М.—Земельна реформа і основи земельної політики на Україні. Інф. Бюро К. Г. З. Упр. К. 47 ст. 25 коп.

Боян, А.—Інтереси робітництва та національне питання. Вид. Укр. Генер. Військ. Комитета, К. 8 ст. без ціни.

5. Білоусенко, О.—Селянська доля—земля і воля Петроград В-во „Друкарь“ стор. 24, ц. 35 к.

Вікул, С.—Автономія України. Вид. „Криниця“. К. стор. 15. ц. 15 коп.

Гаєвський Юрій.—Державний лад Швейцарії. Вид. „С. У. А. Ф“. К. 16 ст. 10 коп.

Гетьман Іван Мазепа, борець за волю України. „Січ“. К. 8 ст. 10 к.

Гебель, Ф.—Юдита (Юдіф), трагед. на 5 дій. Вид. „Театр. бібліотека“. Могилів-губ. 40 стор. ц. 90 коп.

10. Географічна термінологія, зложена природнич. комісією Укр. Т-ва Шкільної Освіти. К. ст. 12, без ціни.

Грінченко, Б.—Брат на брата. Опов. Вид. 2-е, К. 70 ст. ц. 50 к.

Його-ж.—Як жив Український народ. Вид. 5-е, К. 45 ст. ц. 30 к.

Його-ж.—Де ми і скільки нас. К. 8 ст. ц. 8 к.

Його ж.—Якої нам треба школи, вид. „Криниця“. К. 31 ст. 20 к.

15. Грінченко, Н.—Постійне військо та народня міліція. К. 16 ст. ц. 15 к.

Григорьев-Наш.—Хто ми й що нам робить. Інформ. Бюро. К. Губ. З. Ст. 32. ц. 20 к.

Граматична термінологія і правопись ухвал. комісією мови при Укр. Т-ві Шкільної Освіти. К. ст. 20, без ціни.

Грушевський, М.—Ілюстрована Історія України. 18-та тисяча. Київ, стор. 544, (вел. ф.) мал. 410. ц. 4 р. 30 к.

ого-ж.—Українська Центральна Рада і її Універсал, К. 16 ст. ц. 20 к.

20. **Його-ж.**—Вільна Україна. К. 16 ст. ц. 15 коп.

Його-ж.—Звідки пішло Українство і до чого воно йде. К. 16 ст. ц. 15 к.

Його-ж.—Про укр. мову і укр. школу. Вид. 2-е К. 62 ст. ц. 30 к.

Його-ж.—Хто такі українці і чого вони хочуть. Вид. 2-е. К. 16 ст. ц. 15 к.

Його ж.—Якої ми хочемо автономії і федерації. К. 16 ст. ц. 10 к.

25. **Десять заповдів для членів товариських крамниць.** (плакат). Вінниця. Вид. „Село“ ц. 5 к.

Драгоманов, М.—Віра й громадські справи. К. 16 ст. ц. 15 к.

Драгоманов, М.—Швейцарська спілка. К. Вид. „Криниця“. 32 ст. ц. 25 к.

Його-ж.—Историческая Польша и Велико-русская Демократія. Стор. 143+2 кн. Ц. 2 карб.

Єфремов, С.—Як визволитися робочим людям з бідности. К. „Криниця“. стор. 64, ц. 50 к.

30. **Його-ж.**—Як люде прав собі добувають. Вид. 3-е „Криниця“. К. 24 ст. ц. 25 к.

Загірня, М.—Земельна справа в Новій Зеландії. Вид. 2-е. К. 16 ст. 15 к.

Вона-ж—Про виборче право. „Криниця“, К. 32 ст. ц. 25 к.

Залізник, М—Самостійна Україна—несоціалістичне гасло? Вид. Партії Укр. Соц.-Революц. Ст. 12, місце вид. і ціна не зазначені

Злобенців, М.—Автономія України. Золотоноша, Вид. „Просвіта“. 24 ст. 30 к.

35. **Він-же.**—Про землю. 3 ша. 18 ст. 25 к.

Він-же.—Найкращі здобурки Великої Французьк. Революції. 3-ша. 15 ст. 15 к.

Кашенко, А.—Запорожська слава. Історичне оповідання. Вид. 3-е Катеринослав. Ст. 110. ц. 80 к. (з мал.).

Він-же.—Оповідання про славне війське запорожське низове. (Коротка історія війська запорожського). Катерин. ст. 370. ц. 3 руб.

Він-же—Борці за правду. Історичне оповідання. Вид. 2-е. Катерин. Ст. 114. ц. 1 р. 40 к.

40. **Він-же**—Зруйноване гніздо, іст. повість, Катерин. 138 ст. ц. 1 р. 20 к.

Він-же—Кость Гордієнко - Головка, останній лицарь Запорожжя. Катерин. 50 ст. ц. 35 к.

Він-же.—Мандрівка на Дніпрові пороги. Оповідання для дітей. (з мал.). Вид. 2-е. Катеринослав, ст. 40, ц. 40 коп.

Він-же.—Зоряно (повість), Катерин., 104 ст. ц. 40 коп.

Король, В.—Про народне самоврядування (земство) К. Вид. 1 е й 2 е. Т ва „Просвіта“, 32 ст. 35 к.

45. **Короленко, В.**—Кінець царської власті. К. Вид. Інф. Бюро К. Г. З., 30 к.

Крижановський—Автономія України і Всеросійські Установчі Збори. (Що до нашої тактики). К. 10 ст. ц. 12 коп.

Коломийченко Хведір.—Економіка і Україна. Вид. „Шлях“. Москва, 7 ст. 15 к. вел. ф.

Він-же.—Революція й життябудівництво України. „Шлях“ М. 15 ст. ц. 25 к. вел. ф.

Левицький, М.—Рідна мова. Вид. „Просвіти“. Б.-Церква. 15 ст. 10 к.

50. **Він-же.**—Десять заповдів матерям. Вінниця В во „Село“. (Плакат). ц. 10 к.

Левенко, Ш.—„Якої нам треба самостійної України“. Київ—Львів. 49 ст. 5 к.

Лібкнехт, В.—Павуки та мухи. Вид. Полт. Спілки Споживчих Т-в. Полтава. 6 стор. ц. 6 к.

Лозовик, В.—Що таке вселюдське, рівне, проете та потайне виборче право. К. Інф. Бюро К. Г. З-ва. 12 ст. 3 к.

Мартович, Лесь.—Війт. П.—Смертельна справа (оповід), Вінниця, ст. 30 ц. 20 к.

55. **Мицюк, О. М.** Шановал, як поет. (спроба характеристики) К. ст. 44. ц. 75 к.

Мальців, П.—Україна в державному бюджеті Росії. Т во „Укр. Агроном“. Лубні, стор. 34, ц. 30 к.

Маковей, О.—Подорож до Києва. Вид. „Вернигора“. К. 46 ст. без ціни,

„Мати“. (Опов. з життя турецьких вірменів). Вид. Полтавськ. Спілки Споживч. Т в. Полтава, 15 стор. 15 коп.

Матушевський, Ф.—Права національних меншостей. Вид. „С. У. А. Ф“. К. 16 ст. 8 к.

60. **Він-же**—Царь чи республіка. К. 2 ст.

Він-же—Установче Зібрання (Учредительное Собрание) Вид. „С. У. А. Ф“. К. 8 ст. 7 коп.

Мова, Василь.—Козачий кістяк (вірші) Вид. Кубанської „Просвіти“. Катеринодар. 3 ст. 2 к.

Нащо нам автономія—Вид. Укр. Гр. ст. Бірзула. 15 ст. 10 к.

Олесь, О.—Хвесько Андабер, (дума—пьеса). Київ. Вид. Т-ва українських письменників. ст. 16 ц. 40 к.

65. **Пісні вільної України.**—Вид. „Просвіти“. Сквиря. 11 ст. 10 к.

Пісні волі. Вид. „Криниця“ К. 8 ст. 10 к.

Пісні і поезії—„Вільне слово“. Вид. „Рідна Стріха“. Могилів-Под. 64 ст. 50 к.

Поклик і марш соколів. Чоловічий хор. муз. Я. Ярославенка. (Нотв) К. 30 к.

Порш, М.—Автономія України і соціалдемократія. Вид. 2-е Вид-во „Знаття—то сила“. К. 80 ст. (вел. ф). ц. 1 карб.

70. Просвітні товариства на селі.—(Статут „Просвіти“. К. 4 ст. 4 к.

Про земельну справу.—Б.-Церква, Вид. „Просвіти“. 8 ст. 5 к.

Про українізацію церкви.—Доклад на Полт. спарх. з'їзді, Лубні, вид. 2 е. 12 ст. ц. 15 коп.

Таж сама книжка по-російському—Объ Украинизації Церкви. ц. 10 коп.

Процай, Михайло.—Збірка Українських національно революційних пісень. Вид. 2-е. Т-ва „Просвіта“, с. Каменське ст. 46. ц. 30 коп.

75. Програма систематичн. курсу арифметики і термінологія. Матем. комис Укр. Т-ва Шкільної Освіти. К. стор. 16, без ціни.

Програма Української партії соціалістів-федералістів. Вид. Центр. Ком-та У. П. С. Ф. ч. 1. К. стор. 24, без ціни.

Різниченко, Вас.—Як була знищена автономія України? Звенигородка, 24 ст. ц. 28 к.

Руданський, С.—Наука (вірші). Вид. Кубанської „Просвіти“. Катеринодар. ст. 2, ц. 2 к.

Русова, С.—Нова школа. Вид. 2 е. К. 20 ст. 20 к.

80. Саєнко, М.—Як треба провадити збори? Вид. 2-е. Вид. Лубенської „Просвіти“ 16 ст. ц. 7 к.

Сиртенко, П.—Де повинна вирішатись земельна справа? Полтава, 24 ст. без ціни.

Слобідський, М.—Як жили українці і як хотять жити. Гадяч, 16 ст. 20 к.

Старицька Черняхівська, Л.—„Останній сніп“. Драматичн. етюд на 1 дію. К. Вид. „Час“, 28 ст. ц. 35 к.

Стебницький (П. Я. Смуток)—Українська справа. Петрогр. В во „Друкарь“ стор. 46, ц. 50 к.

85. Таж сама книжка по російському „Україна і Украинцы“. Ц. 50 к.

Титаренко, С.—Збірка забавок для дітей „Дитяча розвага“ (з нотами і мал.). К. 54 ст. 1 р. 30 к.

Тодосів, В.—Півник і курочка (казка) з мал. П. Ланина. Липовець, 8 ст. 15 к.

Толстой Л. Н.—Невже так треба? Вид. Полтавськ Спільки Спвживч. Т в. Полтава, 13 ст. 10 к.

Трактат України з Московщиною 1654 р. і Універсал. Ц. Р. 1917 р. Вид. „Просвіти“ у Вінниці. 8 ст. без ц.

90. Українка Леся—В катакомбах. Драм. поема. Полтава, 24 ст. 25 к.

Українські пісні волі. Вид. „Просвіти“. Вінниця, 13 ст. 10 к.

Федоренко, Михайло.—До неспідо-громадян Українців. К. 8 ст. 7 к.

Федорченко, Ів. „Коло смерти“ опов. К. „Час“. 32 ст. 35 к.

Франко, Ів. Панські жарти, поема. Київ, ст. 111 (вид. Криниця) ц. 90 к.

95. Його-ж.—Каменірі (вірші). Вид. „Просвіти“ в Катеринодарі, 2 ст. 2 к.

Його ж.—Лисичка кума. Вовк старшиною (казочки, з мал.) К. 16 ст.

Чепіга, Я.—Самовиховання вчителя. Вид. 2-е. „Укр. Педаг. Бібліот.“. К. ст. 31, ц. 30 к.

Він-же.—Задачник для початкових народних шкіл. Рік перший Вид-во „Укр. Школа“ накладом Т-ва „Час“. К. стор 64, ц. 65 коп.

Він-же.—Задачник для початковтх народних шкіл. Рік другий. „Укр. Шк.“, наклад. „Час“. К. 64 ст. 65 к.

100. Черкасенко, С.—Шевченко і діти. Шевченко педагогом. Вид. 2-е, К. 27 ст. 25 к.

Чикаленко Є.—Розмова про мову. Вид. 2-е Петроград. „Благод. Т во“, ст. 32. ц. 20 к.

Шаловал, М.—Лісові ритми. Поезії, збірник 3-й. Вид. „Життя і Мистецтво“, К. ст. 126, ц. 1 р. 50 к.

Шевченко, Т.—Кобзарь. (В ред. В. Доманицького, з двома порт., життєписом та автобіографією). Вид. Т ва „Друкарь“, Петроград 1917. т. 1. 344+16 ст. 1 р. 25 к.

Його-ж—Сон. ц. 20 к.

105. Його-ж—Царі. Саул. Юродивий, Молитви. ц. 10 к.

Його-ж—Маленький кобзарь. Москва. 32 ст. 20 к.

Шероцький, К.—Києвъ. Путеводитель (з 58 малюнк. і планом міста) К. 350+VIII ст. ц. 3 р.

Що таке товариство „Просвіта“ і як його заснувати. Вінниця. Т-во „Просвіта“. 7 ст. 5 к.

Щириця, Ю.—Термінологія і програма систематичного курсу арифметики, Вінниця. Вид. „Просвіти“. 31 ст. без ціни.

110. Якого ладу нам треба. Книжки пам'яті Н. Грінченкової. Вид. „Криниця“. К. ст. 32, ц. 25 к.

Товариство „ЧАС“ у Київі

видає

ЩО МІСЯШНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
присвячений справам українського видавництва.

Статті, рецензії, хроніка, звідомлення про діяльність і плани видавництв,
зміст нових книжок то що.

„Книгарь“ виходить при участі письменників:

А. Вечерницького, П. Гая, О. Діхтяря, Д. Дорошенка, В. Дубровського, С. Єфремова, М. Жученка, В. Корольова, Модеста Левицького, Ореста Левицького, А. Ніковського, М. Павловського, П. Понятенка, В. Порша, В. Прокоповича, С. Русової, В. Старого, Л. Старицької-Черняхівської, Ю. Сірого, М. Сріблянського, проф. Є. Тимченка, Ю. Тищенка, Н. Трикулевської, М. Шаповала, К. Широцького, О. Шульгина, А. Яковлева та инш.

Передплату приймається в конторі часопису—

КРАМНА КОМОРА Т-ВА „ЧАС“
Київ, Володимирська 42.

Ціна часопису до кінця року з пересилкою—3 рублі.

Окреме число—85 коп.

ЦІНА ЗА ОПОВІСТКИ: перед змістом і на останній сторінці обкладинки за рядок петіту—
1 карб. після змісту—50 коп. При замовленні на рік—25% знижки.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

ТОВАРИСТВО „ЧАС“ у КИЇВІ

ОДЧИНИЛО

КРАМНУ КОМОРУ

(гуртовий склад книжок)

на Володимирський вул. 42 (проти Золотих Воріт).

КРАМНА КОМОРА обслуговує провінцію всім, що нині є на українському книжковому ринку.

КРАМНА КОМОРА має найбільший запас українських видань всіх існуючих та існуючих видавництв.

КРАМНА КОМОРА приймає на склад нові видання од видавництв та окремих видавців.

КРАМНА КОМОРА виконує швидко й акуратно гуртові замовлення.

КРАМНА КОМОРА дає *безплатно* пояснення, справки та вказівки в справах виданих книжок.

Друкарня Т-ва „Час“ у Київі.